

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET – NIKŠIĆ

DRAGANA ČERANIĆ

Manifestacija (oblika) vršnjačkog nasilja u trećem ciklusu osnovne škole

Master rad

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET – NIKŠIĆ

DRAGANA ČERANIĆ

Manifestacija (oblika) vršnjačkog nasilja u trećem ciklusu osnovne škole

Master rad

Mentor: doc. dr Milica Jelić

Kandidat: Čeranić Dragana

St. program: Pedagogija

Broj indeksa: 7/22

Nikšić, 2024

Ime i prezime: Dragana Čeranić

Datum i mjesto rođenja: 09. 06. 2000, Pljevlja

Naziv završenog studijskog programa: Pedagogija

Godina diplomiranja: 2022.

Naziv postdiplomskog studija: Opšta pedagogija

Naslov rada: Manifestacija (oblika) vršnjačkog nasilja u trećem ciklusu osnovne škole

Datum prijave master rada: 26.03.2024.

Datum sjednice Vijeća univerzitetske jedinice na kojoj je prihvaćena tema: 12.06.2024

Komisija za ocjenu teme i podobnosti magistranda: doc. dr Milica Jelić, prof. dr Vučina Zorić, doc. dr Jovana Marojević.

Mentor na izradi master rada: doc. dr Milica Jelić

Komisija za ocjenu rada: doc. dr Milica Jelić , prof. dr Vučina Zorić, doc. dr Jovana Marojević.

Komisija za odbranu rada: doc. dr Milica Jelić, prof. dr Vučina Zorić, doc. dr Jovana Marojević.

Datum odbrane rada:

APSTRAKT

Nasilje predstavlja jednu od gorućih tema kako sada, tako i u vremenima iza nas, jer se manifestacija istog zadržala, proširila i zahvatila veliki broj populacije. Ono se u praksi često manifestuje ili pojavljuje u različitim oblicima, pri čemu, u zavisnosti od oblika nasilja, zavisi i posljedica koju ono izazove. Kada govorimo o vršnjačkom nasilju, moramo napomenuti da se ono sprovodi u okviru uzrasne grupe i tako manifestuje različite oblike nasilničkog ponašanja.

Oblici nasilja koji se realizuju su mnogobrojni, veoma kompleksni i posljedični, sa jasnim ciljem da se namjerno i svjesno naudi žrtvi uz upotrebljavanje nekog od oblika nasilja.

U ovom radu, odlučili smo da se bavimo pitanjima manifestacije oblika vršnjačkog nasilja na određenoj uzrasnoj grupi, odnosno ciklusu. Na osnovu toga, cilj našeg istraživanja usmjeren je na pitanja manifestacije vršnjačkog nasilja u trećem ciklusu, gdje je realizacija istog najveća u ovoj uzrasnoj kategoriji. Djeca u ovoj životnoj dobi su u pubertetu, samim tim, usljed bržeg rada hormona, lučenja adrenalina i raznih naglih promjena, dolazi do toga da kod djeteta imamo izraženu impulsivnost i agresivnost što često predstavlja razlog za nasilničko ponašanje. Vodeći se ovakvom pretpostavkom željeli smo da istražimo koji oblici vršnjačkog nasilja i u kolikoj mjeri se najčešće manifestuju u ovom uzrastu.

Struktura našeg rada podijeljena je u tri dijela. Prvi dio predstavlja teorijski dio, u kome smo obradili definisanje pojma nasilja, objasnili smo šta je to vršnjačko nasilje, šta buling, a šta agresija. Takođe, obradili smo i pojasnili koji su to oblici nasilja, koji faktori utiču na to da do njega dođe i koja prevencija se sprovodi kako bi se spriječilo da do njega dođe.

Ova tema predstavlja aktuelnu temu istovremeno kod nas i u cijelom svijetu, jer se sa problemima nasilja nose svi, kako u prošlim, tako i u sadašnjim vremenima. Zbog same kompleksnosti, učestalosti ispoljavanja nasilja kod sve većeg broja populacije, traže se efikasnija rješenja koja će suzbiti ili bar umanjiti manifestaciju istog. Imajući sve to u vidu, smatramo da će istraživanja do kojih budemo došli pomoći da se doprinese smanjenju nasilja u Crnoj Gori, kao i otkrivanju najzastupljenijih oblika vršnjačkog nasilja.

Takođe, pored ovog doprinosa, naša tema će poslužiti i budućim istraživačima u otkrivanju dubljih činjenica i novih saznanja.

Ključne riječi: djeca, vršnjaci, nasilje, vršnjačko nasilje, agresija, buling, oblici nasilja, funkcije nasilja, prevencija nasilja, nasilnik, žrtva.

ABSTRACT

Violence represents one of the burning topics, both in the present and past times, due to its persistent manifestation that has spread and affected a large amount of the population. In practice, it often manifests itself or appears in different forms and depending on the form of violence, its consequences will also vary. While talking about peer violence, we must mention that it is carried out within the age group and thus manifests different forms of violent behavior. The forms of violence that are carried out are numerous, very complex and consequential with the clear aim of intentionally and knowingly harming the victim by using some form of violence.

In our research, we decided to deal with the issues of the manifestation of forms of peer violence on a certain age group, that is, the cycle. Furthermore, the goal of our research is aimed at the issue of the manifestation of peer violence in the third cycle, where its realization is the highest in this age category. Children at this age of life are in puberty, therefore due to the faster work of hormones, secretion of adrenaline and various sudden changes, it happens that in children have awakened impulsiveness and aggressiveness, which is often the reason for violent behavior. Guided by this assumption, we wanted to investigate which forms of peer violence and to what extent are most often manifested at this age.

The structure of our research is divided into three parts. Where the first represents the theoretical part, in which we processed the definition of the term violence, we explained what is peer violence, what is bullying, and what is aggression. We also processed and clarified what forms of violence there are, what factors influence its occurrence and what prevention is implemented in order to prevent it from happening.

This topic represents a current topic in our country and throughout the world, given that everyone deals with the problems of violence, both in the past and present times. Due to the great complexity and frequency of the manifestation of violence among an increasing number of the population, more effective solutions are being sought that will suppress or at least reduce its manifestation. Therefore, we believe that the research we will come up with will help to contribute

to the reduction of violence in Montenegro, as well as to the discovery of the most common forms of peer violence.

In addition to this contribution, our topic will also serve future researchers in learning deeper facts and gaining new knowledge.

Keywords: children, peers, violence, peer violence, aggression, bullying, forms of violence, functions of violence, prevention of violence, bully, victim.

“Ne činiti ništa ponekad je najnasilnije što možemo učiniti”.

Slavoj Žižek

Univerzitet Crne Gore

Filozofski fakultet

IZJAVA O AUTORSTVU

Kandidat: Dragana Čeranić

Na osnovu člana 22 Zakona o akademskom integritetu, ja, dolje potpisani/potpisana

IZJAVLJUJEM

pod punom krivičnom i materijalnom odgovornošću da je master rad pod

nazivom "Manifestacija (oblika) vršnjačkog nasilja u trćem ciklusu osnovne škole" rezultat sopstvenog istraživačkog rada, da nijesam kršio/kršila autorska prava

i koristio/koristila intelektualnu svojinu drugih lica i da je navedeni rad moje originalno djelo.

U Nikšiću

Potpis studenta

Sadržaj:

Uvod.....	12
1. Teorijski okvir istraživanja	14
1.1. Definisanje pojma nasilja	14
1.2. Vršnjačko nasilje	15
1.2. Nasilje i agresija	16
1.3.1. Oblici vršnjačkog nasilja.....	17
1.4. Faktori rizika za pojavu vršnjačkog nasilja	21
1.5. Prevencija vršnjačkog nasilja	23
1.6. Uticaj pola na manifestaciju oblika vršnjačkog nasilja	25
1.7. Informisanost djece o vršnjačkom nasilju	26
2. Metodološki okvir istraživanja.....	27
2.1. Problem istraživanja i predmet istraživanja.....	27
2.2. Karakter i značaj istraživanja.....	28
2.3. Cilj i zadaci istraživanja.....	28
2.4. Istraživačke hipoteze	29
2.5. Istraživačke varijable	29
2.6. Metodološke paradigme.....	30
2.7. Analiza dosadašnjih istraživanja.....	31
2.8. Izbor populacije i uzorka	33
2.9. Metode, tehnike i instrumenti	34
2.10. Organizacija i tok istraživanja.....	35
2.11. Obrada rezultata istraživanja.....	35
3. Obrada podataka	36
3.1. Zastupljenost fizičkog oblika vršnjačkog nasilja.....	39
3.2. Mjesto manifestacije oblika vršnjačkog nasilja	42
3.3. Prepoznavanje oblika vršnjačkog nasilja od strane djece iz ruralne sredine	45
3.4. Uticaj pola na manifestacija oblika vršnjačkog nasilja.....	48
3.5. Priznavanje ispoljavanja verbalnog oblika nasilja.....	50
3.6. Analiza i diskusija dobijenih rezultata.....	53

Zaključak	55
Literatura	57
Prilozi	61
Prilog br. 1 – Aketni upitnik	61
Prilog br. 2- Skala procjene	66
Prilog br. 3- Odobrenje ministarstva prosvjete, nauke i inovacije za istraživački rad	69

Uvod

Djeca su od postojanja društva izložena raznim oblicima agresivnog i nasilničkog ponašanja, kao sastavnom dijelu života i življenja. Usljed rata, raznih kulturoloških i negativnih promjena, došlo je do porasta agresivnog i nasilničkog ponašanja kod odraslih. Ovakva predispozicija idealna je podloga za razvoj nasilničkog ponašanja kod djece. Svoj put da postane nasilnik dijete najčešće započinje iz želje za dokazivanjem, a ponekad i iz revolta zbog preživljenog nasilja. Dokazivanje sebi i drugima kao predispozicija nasilju, povlači sa sobom i strah od poraza, pa nasilnik često bira da žrtva bude neko nad kim je pobjeda zagarantovana. Imajući ovakvu percepciju, žrtva je najčešće osoba koja nije ništa uradila kako bi prouzrokovala nasilničko ponašanje kod nasilnika.

Nasilnici predstavljaju osobe koje su u nekom dijelu moćnije, dominantnije u odnosu na žrtvu i tu moć koriste kako bi svjesno i namjerno naudile žrtvi sa ciljem nekog povređivanja (Popadić i Plut, 2007). Moramo imati u vidu i to da žrtva vršnjačkog nasilja može biti svako dijete, pa čak i ono dijete koje je nasilnik, gdje on postaje žrtva od strane drugog dominantnijeg nasilnika ili grupe nasilnika. Međutim, ovakvi slučajevi su veoma rijetki, pa se profil žrtve najčešće plasira u vidu osoba koje su često tihe, povučene, sa manjkom samopouzdanja i anksiozne čak do te mjere da nekada opravdavaju nasilnika, ili sebe vide kao razlog njegovog negativnog ponašanja (Nool i Carter, 2005). Dakle, vršnjačko nasilje predstavlja oblik nasilja između pojedinca ili grupe djece iste uzrasne dobi, ali različitih sposobnosti, pri čemu se žrtvi nanosi namjerna šteta. Danas se nažalost susrećemo sa istom situacijom gdje je vršnjačko nasilje u porastu među sve mlađom populacijom, čemu svjedoče brojna istraživanja (Sušac, Ajdaković i Rimać, 2016).

Pošto je vršnjačko nasilje jedan od velikih problema koji jeteško rješiv, vođeni ovom činjenicom i sami smo zainteresovani za ovaj problem, pri čemu smo se odlučili da kroz rad pokušamo da doprinesemo pronalasku rješenja, konkretno na polju manifestacije oblika vršnjačkog nasilja. Naime, u ovom radu bavićemo se kako definisanjem pojma nasilja, tako i oblicima u kojima se ono manifestuje, faktorima koji ga prouzrokuju, prevenciji koja se sprovodi, kao i objašnjavanjem pojmova koji se najčešće koriste kao sinonimi za nasilje i uticajem pol na manifestaciju vršnjačkog nasilja. Sva ova pitanja jesu veoma značajna kako bi na što bolji način objasnili temu kojom ćemo se baviti, ali i kao doprinos u pronalaženju pravih rješenja za probleme koji se u njoj manifestuju.

Da bi došli do pravih, relevantnih odgovora i mogućih rješenja, moramo sprovesti istraživanje koje će nam to omogućiti. Rezultati predstavljaju činjenice, a naš je zadatak da one budu što relevantnije kako bi na pravi način prikazali koji su to oblici vršnjačkog nasilja najzastupljeniji.

Kroz istraživanje koje ćemo sprovesti, prikupićemo mišljenja učenika na osnovu kojih ćemo izvoditi zaključke o manifestaciji oblika vršnjačkog nasilja na teritoriji opštine Nikšić, pri čemu će ovo istraživanje biti korisno za sva naredna istraživanja koja će biti sprovedena na sličnu temu, kako za ovo područje, tako i za područja na teritoriji drugih opština, a i šire.

1. Teorijski okvir istraživanja

1.1. Definisanje pojma nasilja

Nasilje je oduvijek predstavljalo fenomen koji je privlačio pažnju svima koji su se bavili ovom tematikom, kako zbog njegovog prožimanja kroz sve slojeve društva, kako danas tako i u vremenima iza nas, tako i zbog njegove kompleksnosti koja se najbolje ogleda kroz različite vrste oblika kroz koje se manifestuje. Ovakva interesovanja prouzrokovala su to da se pojam nasilja posmatra na različite načine, čime se stvaraju uslovi i za razvoj velikog broja različitih načina definisanja pojma nasilja. U jednom od svojih djela Popadić (2009) govori o nasilju kao “radnji” sa namjernim ishodom, odnosno da nasilnik svjesno vrši proces nasilja. Mi ćemo izdvojiti neke definicije ovog fenomena koje su po nama interesantne i na osnovu toga pokušati otkriti šta je zajedničko u mišljenjima autora u definisanju pojma nasilja. Tako, prema autorima Popadiću i Plutu (2007), nasilje se definiše kao proces koji može biti verbalan ili neverbalan, a kojim se želi nanijeti neka šteta kroz različite oblike ponašanja koji će uticati na čovjeka i na njegovo fizičko, materijalno i psihološko stanje. Pored ovakvog viđenja nasilja, imamo i viđenje nasilja kao fenomena koji nastaje ukoliko se usljed agresije ili frustracije nanese šteta integritetu osobe slabije od one koja ga nanosi (Jul, 2018). Nešto širu, naime, i veoma zanimljivu definiciju nasilja izveo je Milosavljević (1998), gdje ga definiše kao proces u kome imamo različite grupe ponašanja, gdje pored pojedinca uključuje društvene institucije organizacije ili ukupan društveni odnos prema ljudima koji na pojedinca primjenjuje različite oblike sile kao što su: fizička, politička ili psihička, na osnovu čega će se ugroziti fizički, psihički i socijalni integritet, nanijeti posljedice i oštećenja nekoj osobi. Prema, Đuriću (2007) nasilje se definiše kao oblik nasilnog ponašanja kojim se reparaciono i internacionalno ispoljava fizički ili verbalni oblik nasilja, gdje se želi pokazati nadmoć nad žrtvom, u smislu da mu se nanese fizičke povrede ili psihičke boli. Jedna od definicija o nasilju govori o tome da je to nedozvoljeno ponašanje koje ima za cilj nanošenje štete, nezavisno od namjere (Bazić, 2013). Na osnovu sagledavanja svih ovih shvatanja termina nasilja, možemo zaključiti da postoji sličnost, odnosno povezanost u svim ovim definicijama. Naime, sve definicije kao glavnu komponentu navode nanošenje štete žrtvi, zatim namjernost nasilnika u sprovođenju ovog fenomena i ogromne posljedice, oštećenja koje žrtva doživljava prilikom njegovog sprovođenja.

1.2. Vršnjačko nasilje

Vršnjačko nasilje predstavlja agresivno ponašanje, koje je fizičke, verbalne i relacije prirode, od strane pojedinca koji ima veću moć u odnosu na cijelu grupu i nastoji da istu zloupotrebljava da bi povrijedio osobe koje su nemoćne da mu se suprotstave, pri čemu žrtva nije izazvala takvo ponašanje nasilnika (Marković, 2020). Prema autoru Ninčiću (2022), vršnjačko nasilje predstavlja ponašanje koje je nasilno, a koje dijete ili grupa djece upražnjava prema drugom djetetu ili grupi djece, čiji je cilj da se nanese određena šteta, strah, bol, patnja... Da bi objasnili kako to grupa djece može biti realizator nasilja govori u prilog shvatanje autora Kekeza i Bilića (2015), u kome naglašavaju važnost drugih činioaca i navode da se ovakav pojam najčešće razmatra samo kroz žrtvu ili počinioaca, a zanemaruju se ostala djeca koja pasivno ili aktivno učestvuju u procesu vršenja nasilja. Samim tim, u ovom procesu imamo nasilnike kao činioce, žrtve i posmatrača kao osnovne subjekte za realizaciju ovog procesa. Naime, nasilnici, prema autoru Colorosou (2004), ogledaju se u nesrazmjernoj moći između njega i žrtve u smislu fizičke, psihičke snage, koja je dominantnija kod nasilnika. On takođe smatra da pored nadmoći njih karakteriše prezir, a ne ljutnja prema žrtvi, što je još jedan od razloga nasilja. Takođe, motivi mogu biti raznovrsni i proističu iz različitih razloga, ali svaki od razloga izaziva isto ponašanje kod nasilnika, odnosno nasilničko ponašanje. Žrtve, prema autorima Biliću i Zlokoviću (2004), predstavljaju osobe koje su predmet ismijavanja, odnosno osobe koje su izložene svakodnevnom teroru. Žrtva može da bude svako dijete, ali podložnost da postanu žrtve može na osnovu nekih karakteristika biti veća. Naime, žrtve su često tihe, povučene osobesa manjkom samopouzdanja i anksiozne, i kao i to da sebe krive za određena ponašanja nasilnika ili smatraju da bolje nisu ni zaslužili (Nool i Carter, 2005). Ovakva stanja osoba predstavljaju idealnu podlogu za nasilnike i povod za zlostavljanje, pa su samim tim i skloniji preživljavanju istih. Posmatrač jeste dijete ili grupa djece koja se može opisati na različite načine u zavisnosti od toga kako prihvataju nasilje - neki će da se zabavljaju posmatrajući, drugi će biti tužni, neki ignorišu stanje, jedni osjećaju strah... Znači da svaka osoba koja gleda ili čuje za neko nasilje, a na isto ne reaguje postaje direktno posmatrač. Vršnjačko nasilje, kao što smo već rekli, predstavlja fenomen koji je star koliko i društvo, ali terminologija kojom se ono objašnjava, kao i definisanje istog je promjenjivo, pa tako u današnjoj literaturi možemo se susresti sa različitim terminima koji jesu ili nijesu sinonimi, a jedan od takvih termina u današnjoj literaturi jeste termin buling. Jedan od prvih koji je definisao ovaj pojam je Olweus (1993), koji navodi da se pod ovim

pojmom podrazumijeva agresija, odnosno namjeren čin koji nasilnik ponavlja, a tu imamo i neuravnotežene moći, gdje je nasilnik nadmoćniji u određenim sposobnostima. Na osnovusagledavanja definicija pojma vršnjačkog nasilja i bulinga možemo zaključiti da su oni veoma međusobno povezani i da, ustvari, oba predstavljaju određeno agresivno ponašanje koje ima za cilj nanijeti štetu žrtvi. Znajući sve ovo možemo zaključiti da su ovi pojmovi sinonimi, odnosno da se za pojam vršnjačkog nasilja kao sinonimni termin može koristiti riječ buling kao potpuno prihvatljiv.

1.2. Nasilje i agresija

Često se pojmovi nasilje i agresija poistovjećuju, ali da li su oni sinonimi ili ne obrazložićemo u nastavku rada. Prema Đuranoviću i Opiću (2013) smatra se da se agresija sastoji iz niza radnji koje prate različiti oblici emocija, odnosno one koje ovaj proces izazivaju. Neki smatraju da je agresija urođena ili pak naučena pojava, na osnovu čega su se razvile razne teorije biološko-fiziološke i bihevioralne, koje pojam agresije posmatraju različito (Krušević i Melša, 2017). Kada govorimo o shvatanju agresivnosti prema biološko-fiziološkim teorijama, moramo naglasiti da oni agresiju temelje na temperamentu, odnosno zastupnici ove teorije smatraju da visok nivo impulsivnosti dovodi do pojave ispoljavanja agresije, navodeći da, što je veći stepen impulsivnosti, to je i stepen ispoljavanja agresije veći. Prema zastupnicima bihevioralne teorije nastanak agresije se nalazi u učenju. Kada govorimo o samom terminu, i tu imamo različitu upotrebu, pa se koriste još i termini kao što su: agresivno, nasilno, antisocijalno i delikventno ponašanje. Ovi termini se koriste, odnosno upotrebljavaju kod opisivanja svakog djeteta koje je sklono agresiji. Terminom se ispoljavaju različita značenja koja pripadajuspoljašnjem ispoljavanju neprijatnosti kroz mržnju, bijes ili aktivnosti koje su uperene protiv sebe ili protiv drugih (Đuranović i Opić 2013). Može se reći da agresivno ponašanje obuhvata širok raspon specifičnih ponašanja kojima je zajedničko obilježje nanošenje štete ili povreda drugim osobama ili stvarima (Ajdaković, Rajhvajn-Bulat i Sladović-Franz, 2008). Kroz ova različita gledišta možemo zaključiti koliko je pojam agresivnosti kompleksan i da njegova konotacija ima negativan smisao, odnosno možemo rezimirati da je agresija negativna vrsta ponašanja koja se može manifestovati u više oblika. Kada sagledamo sve definicije agresivnog ponašanja možemo zaključiti da je pojam nasilja nešto širi i da je on najčešće

prpraćen agresivnim ponašanjem. Ne možemo tvrditi da će svako agresivno ponašanje prouzrokovati neko nasilje, ali svako nasilje jeste prpraćeno agresivnim ponašanjem.

1.3.1. Oblici vršnjačkog nasilja

Kao što smo već rekli, oblika vršnjačkog nasilja postoji mnogo što i potvrđuje činjenica da postoji veliki broj podjela. Našim istraživanjem ćemo analizirati neke od oblika vršnjačkog nasilja. Prema Galtung (1990) postoje dva oblika nasilja, i to direktno i indirektno nasilje, pri čemu direktno predstavlja sve oblike nasilja prema sebi i drugima, kao i međuljudsko nasilje, gdje se izvršioi istog mogu lako identifikovati, dok kod indirektnog teško se otkriva počinitelj i ono je prekriveno strukturommoći. Na osnovu ovako koncipirane podjele možemo zaključiti da je direktno nasilje upućeno svjesno određenoj osobi, odnosno namjerno je izveden od strane nasilnika i žrtva je upućena u to ko i zašto vrši nasilje nad njom. Dok kod indirektnog često žrtva ima posljedice nasilništva, ali ne zna ko i zbog čega ga izvršava.

Oblici vršnjačkog nasilja predstavljaju načine na koji se neko nasilje manifestuje ili ispoljava. Postoji veliki broj podjela oblika nasilja u zavisnosti od autora do autora, ali jedne od poznatijih podjela jesu podjele koje su slične podjeli autora Buljana Flandera (2007), na: tjelesno ili fizičko, verbalno, emocionalno ili seksualno nasilje.

Nerijetko se oblici manifestuju kombinovano, što podrazumijeva korišćenje pored jednog oblika još jedan ili više njih u napadu na žrtvu. Autor Coloroso (2004) govori da se često koristi više oblika u napadu na žrtvu kako bi se prouzrokovala što veća šteta i kako bi napad bio jači. Svi oblici koji se manifestuju jesu izrazito štetni, jer nanose mnogobrojne i trajne posljedice žrtvi, pa se samim tim pitanja u vezi nasilničkog ponašanja moraju shvatiti veoma ozbiljno. O ozbiljnosti ovakvog ponašanja govori i autor Zloković (2004) koji navodi da se nasilničko ponašanje treba shvatiti ozbiljno, a ne treba ga prikrivati kako bi ga ublažili, pri čemu se ono često karakteriše kao zadirkivanje, običan problem i “dječija posla”. Zastupljenost nasilničkog ponašanja je velika kako kod dječaka, tako i djevojčica, a u zavisnosti od pola zavisi i koji oblik nasilničkog ponašanja upražnjavaju, pa su djevojčice češće podložne upotrebi verbalnog oblika nasilničkog ponašanja, dok kod dječaka imamo veću zastupljenost ispoljavanja fizičkog oblika nasilničkog ponašanja.

Sličnu podjelu oblika vršnjačkog nasilja imamo i prema Olweusu (1996), koji nasilje koncipira u dva glavna oblika. Po njegovom mišljenju, prvi se odnosi na izravno, a drugi na neizravno nasilništvo. Pri tome pod izravnim nasilništvom podrazumijeva otvoren napad na žrtvu, dok pod neizravnim misli na socijalnu izolovanost žrtve, odnosno namjerno isključivanje žrtve iz neke socijalne grupe.

Jedna zanimljivih podjela jeste prema Lowensteinu (2002) koji nasilje dijeli u pet oblika. Prvi se, prema autoru, odnosi na fizički napad, odnosno na napad koji ima za cilj da nanese tjelesne povrede žrtvi. Drugi jeste verbalni napad, koji se odnosi na napad putem riječi i koji najčešće utiče na psihičko i emocionalno stanje žrtve. Treći se odnosi na socijalnu manipulaciju i na manipulisanje žrtvom kroz različite oblike manipulacije koje nasilnik upotrebljava kako bi joj naudilo. Četvrti na uništavanje imovine, koja se odnosi na uništavanje svojine, odnosno imovine žrtve zarad povređivanja njegovog psihičkog i emocionalnog stanja. Peti se odnosi na indirektno nasilje, odnosno ono podrazumijeva različite vrste indirektnog nasilja koje nasilnik može da sprovede nad žrtvom.

Field (2007) govori o četiri oblika nasilja, i po njemu to su:

1. Zadirivanje - pod ovim pojmom autor navodi da je riječ o verbalnom nasilju koje ima za cilj da izazove negativna ponašanja žrtve, pri čemu nasilnik teži da kroz razne provokacije ugrozi ličnost žrtve. Ovakvo nasilje može da bude ozbiljno, jer žrtva može da odreaguje na ovakav vid nasilja takođe uvredama ili čak fizički kako bi odgovorila na provokaciju (Field, 2007).

2. Isključivanje predstavlja jedan od vidova nasilja pod kojim se podrazumijeva odbacivanje žrtve iz neke društvene grupe sa namjerom da se ona povrijedi, ponizi, omalovaži, odnosno da se negativno utiče na njeno emocionalno i psihičko stanje. Često se kroz ovaj oblik namjerno i svjesno manipuliše žrtvom koja se privremeno uključuje od strane nasilnika, sa prijevremeno isplaniranom namjerom da se ona isključi kako bi joj se naškodilo (Field, 2007).

3. Fizičko-pod ovim nasiljem se podrazumijeva nanošenje tjelesnih povreda žrtvi, pri čemu se želi direktno narušiti njeno fizičko stanje (Field, 2007).

4. Uznemiravanje - jedan od vidova nasilja koji je najčešće prikriven, odnosno indirektan i pretežno osoba nema uvid o tome ko je počinitelj nasilja. Ovaj proces najčešće traje duži vremenski period, a nasilnik ima za cilj da utiče na psihičko stanje žrtve (Field, 2007).

Autor Merdović (2022) izdvaja i pravi podjelu od pet oblika, i to:

1. Fizičko nasilje predstavlja namjerno nanošenje tjelesnih povreda uz primjenu fizičke sile, čiji je osnovni cilj oštećenje, povreda, smrt žrtve. Kada govorimo o ovakvom nasilju možemo reći da se ono manifestuje kroz tjelesnu agresiju nasilnika koji najčešće povređuje žrtvu štipanjem, udaranjem, čupanjem, podapinjanjem, i mnogi drugi postupci koji će prouzrokovati tjelesnu povredu kod žrtve. Takođe, ove povrede mogu biti lakšeg ili težeg tipa, gdje se pod lakšim podrazumijevajumanjepovrede u smislu gurkanja ili podapinjanja, koje, takođe, mogu postati i ozbiljne u smislu da žrtva pri realizaciji istih doživi ozbiljne tjelesne povrede u smislu lomova, uganuća, posjekotina, opekotina i mnogih drugih tipova povreda (Merdović, 2022).

2. Seksualno nasilje podrazumijeva prisilno upražnjavanje seksualnih radnji od strane nasilnika i ima za cilj zadovoljavanje njegovih seksualnih potreba. Ovo nasilje jeste jedno od najtežih oblika nasilja, jer se pored tjelesnog nasilja, odnosno fizičkog, vrši i mentalno, odnosno psihičko, kao i emocionalno nasilje nad žrtvom. Samim tim, žrtva je kroz ovakvo nasilje izložena raznim posljedicama koje su najčešće trajne i ogromne.

3. Psihičko nasilje često se sprovodi kroz verbalnu komunikaciju, odnosno putem riječi; ovdje nasilnik posredstvom riječi želi da utiče na mentalno stanje žrtve i da isto naruši. Najčešće se odvija duži vremenski period i stalan je, pa samim tim i nosi ogromne posljedice po žrtvu (Merdović, 2022).

4. Ekonomsko nasilje predstavlja vrstu nasilja u kojoj se žrtvi ukidaju finansijska sredstva kako bi se onemogućila ekonomska stabilnost žrtve. Ovakav vid nasilja utiče na žrtvu i nanosi mu različite oblike posljedica, jer usljed ekonomske nestabilnosti dolazi do urušavanja prvo ličnosti žrtve, psihičkog, emocionalnog, pa čak i nekada cjelokupnog zdravlja žrtve (Merdović, 2022).

5. Proganjanje jeste postupak u kome se žrtva najčešće podvrgava psihičkom zlostavljanju od strane nasilnika. Ovo nasilje prate najčešće postupci nasilnika kao što su: praćenje, špijuniranje, neželjene poruke i pozivi, prisluškivanja, posmatranja, prijetnje... Ovakvo nasilje utiče direktno na

privatan i slobodan život žrtve koji se remeti zarad zadovoljavanja nasilnikovih potreba za nanošenjem štete žrtvi (Merdović, 2022).

Lee (2004) navodi da se nasilje može podijeliti u 3 obilika a to su: fizičko, socijalno i verbalno nasilje.

Pod fizičkim nasiljem autor navodi da ovaj oblik pored tjelesnog nanošenja ozljeda žrtvi u smislu udaranja, štipanja i drugih oblika povreda, podrazumijeva i sve indirektne oblike nasilja kao što je uništavanje imovine žrtve. Autor takođe navodi da tuča između učenika izazvana lošom komunikacijom i nerazumijevanjem ne predstavlja proces fizičkog nasilja, jer nemamo direktnu namjeru unaprijed željenu da se naudi drugom licu.

Socijalno nasilje prema autoru predstavlja nasilje u kome imamo kako direktan oblik tako i indirektan, gdje pod direktnim podrazumijeva isključivanje koga je žrtva veoma svjesna, dok kod indirektnog osoba nije prisutna u procesu njenog isključivanja već je o istom preko posrednika informisana.

Verbalno nasilje odnosi se na nasilje koje se sprovodi putem raznih uvreda - nazivanje pogrdnim imenima, ovakav oblik nasilja je sve češći i veoma zastupljen jer je pogodan za izvođenje, a i često manje kažnjiv za počinitelja. Jedan od faktora za što češću primjenu ovakvog oblika nasilja jesu mobilni telefoni koji predstavljaju idealnu podlogu za izvršavanje verbalnog nasilja.

Na osnovu analize možemo zaključiti da postoji veliki broj oblika, pri čemu se kod podjela većine autora ponavljaju određeni oblici. Na osnovu toga, možemo kao osnovne oblike izdvojiti fizičko, verbalno i ono koje nije ni fizičko ni verbalno nasilje. Fizičko podrazumijeva nanošenje tjelesnih povreda u smislu udaraca, modrica, opekotina, lomova, posjekotina. Verbalno se odnosi na korišćenje riječi sa nasilničkim ciljem da se osoba povrijedi i najčešće se manifestuje kroz psovke, iznošenje intimnih stvari žrtve, tračarenje, ogovaranje... I treći se odnosi na one koje se ne izvode posredstvom fizičkih ili verbalnih radnji, u njih spadaju ruganje, odbacivanje od grupe itd... Svaki od ovih oblika izaziva određene posljedice po fizičko, mentalno i emocionalno stanje žrtve, koje su trajne. Upotreba različitih oblika ponašanja zavisiće od toga kakva se posljedica želi postići. Često se koriste i u paru kako bi njihova manifestacija bila što veća, a posljedica snažnija i trajnija.

1.4. Faktori rizika za pojavu vršnjačkog nasilja

Faktori predstavljaju ustvari uzrok nastanka određene pojave, u ovom slučaju nasilja. Kada govorimo o samom nastanku određenih uzroka, oni mogu biti različitog porijekla, namjene i posljedica. Naime, samo nasilje predstavlja kompleksan pojam, pa su i uzroci istoga nekada jako kompleksni, neobjašnjivi, pa čak i nepoznati. Znajući ovu činjenicu veoma je jasno da samim tim nemamo jasno precizirane faktore koji nužno izazivaju nasilje, ali imamo različita shvatanja o tome šta su uzroci samog nasilja. Smatramo da uzroci mogu biti, kada ih posmatramo u širem smislu, takvi da ih možemo podijeliti u dvije velike grupe faktora, a to su: spoljašnji i unutrašnji faktori. Kada govorimo o spoljašnjim uticajima, odnosno faktorima, nastali su najčešće u okviru društvene zajednice nasilnika, odnosno sve promjene u negativne koje se dešavaju u društvu i svijetu, kulturološke, medijske i mnoge druge negativne promjene koje su uzrok za nasilničko ponašanje pojedinca. Kada govorimo o unutrašnjim faktorima, oni se odnose najčešće na ponašanja koja su prouzrokovana unutrašnjim stanjem nasilnika, često su kompleksna, teško se otkrivaju, a čak nekada i nejasna (Marković, 2020). Jedan od autora - Olweus (1998) - navodi da porodica ima veliki uticaj na ponašanje nasilnika, pri čemu kao glavne činioce navodi vaspitanje i uslove životadjeteta u porodici, pri čemu, na osnovu ovakve pretpostavke, autor izdvaja četiri faktora:

1. Prvi faktor jeste roditeljska toplina, odnosno emocionalni odnos roditelja prema djetetu. Pod ovom dimenzijom podrazumijevaju se roditelji koji prema djeci nijesu emocionalno topli, odnosno ne pružaju im dovoljno ljubavi i topline. Kada govorimo o ovakvim roditeljima često su djeca izložena nasilju u smislu zanemarivanja, u domenu emocionalnih potreba djeteta. Samim tim, kod djeteta se razvijaju različita negativna ponašanja koja su prouzrokovana psihičkim traumama i posljedicama njima izazvanim, pa su takva djeca često agresivna, neposlušna ili pokazuju neko drugo problematično ponašanje. Autor Olweus (1998) govori o važnosti topline, odnosno bazičnom emocionalnom odnosu između roditelja i djeteta pogotovu na mlađem uzrastu. Odrastanjem u porodici u kojoj imamo nadostatak topline roditelja djeca često stiču različite psihičke poremećaje, pri čemu dijete najčešće razvija nedostatak empatije. Nedostatak empatičnosti za druge kod djece jeste jedan od glavnih prediktora za nasilničko ponašanje i nasilje.

2. Drugi faktor odnosi se na roditeljsku silu i nadzor nad djetetom, odnosno način na koji se dijete disciplinuje i usmjerava. Naime, autor Olweus (1998) navodi da roditelji moraju postavljati

jasne granice prema nasilničkom ponašanju prema vršnjacima. Tamo gdje nemamo jasno postavljanje granica kod ponašanja djece, odnosno ukoliko se na vrijeme ne bi spriječilo neko negativno ponašanje djeteta, najčešće dolazi do razvoja različitih poremećaja u ponašanju. Naime, ukoliko dijete često ispoljava agresivni oblik ponašanja i ako se na isto ne reaguje negativno, najčešće će doći do sve češćeg i česćeg ispoljavanja takvog vida ponašanja, pri čemu dijete stvara osjećaj slobode i naviku da ga manifestuje. Roditelji ne bi smjeli da budu popustljivi i toliko tolerantni prema djeci, jer će na taj način zanemariti pojavu tih negativnih ponašanja i stvoriti uslove za sve češću pojavu istih (Olweus, 1998). Takođe, prema našem mišljenju problem mogu da predstavljaju i roditelji sa pretjeranim kontrolisanjem djetetovog ponašanja, jer se kod djece mogu izazvati inat i želja za negativnim ponašanjem kako bi se prkosilo roditeljima. Samim tim možemo zaključiti da roditelji moraju imati takav stav prema djeci da imaju kontrolu nad određenim ponašanjima, ali ne bi smjeli da budu previše popustljivi, ni da djecu previše kontrolišu kako ne bi došlo do pojave negativnih ponašanja kod djece.

3. Treći faktor odnosi se na tjelesno kažnjavanje djeteta, kroz različite vrste upotrebe sile kako bi se djetetu nanijele povrede. Naime, autor Olweus (1998) navodi da sudjeca koja su bila žrtve tjelesnog kažnjavanja imala veći rizik da postanu nasilnici. Pored fizičkih povreda koje se djetetu nanose, važno je napomenuti da su mnogo veće psihičke i emocionalne povrede i oštećenja kod djece koja poslije dovode do raznih poremećaja u ponašanju. Takođe, u porodicama u kojima jedan član porodice vrši agresiju nad drugim članom, a da to nije samo dijete, takođe imamo negativan uticaj nad djetetovim psihičkim razvojem, pa djeca često postaju agresivna, a kasnije i nasilnici. Samim tim, možemo reći da je kohezija unutar porodice veoma važna kako se kod djeteta ne bi stvorili prediktori za nasilničko ponašanje.

4. Četvrti faktor jeste temperament djeteta, kao jedan od važnih činilaca za razvoj agresivnog i nasilničkog ponašanja kod djeteta. Naime, autor Olweus (1998) navodi da kod djece sa težim temperamentalom imamo problem u ponašanju, zbog neposlušnosti i odbijanja roditeljskih savjeta. Ovakva djeca su često nestrpljiva, impulsivna i sklona prkošenju zahtjevima roditelja, pa zbog toga roditeljima biva teško da sa njima nađu kompromis i izađu na kraj sa njihovim negativnim ponašanjima. Takođe, autor navodi da težak temperament jeste jako povezan sa odnosom roditelja prema djetetu, pri čemu, kao što smo već rekli, roditelji mogu izazvati iritiranje djetetovog temperamenta gdje dijete poseže za prkosnim ponašanjem kao odgovorom na roditeljski zahtjev.

Ovde je veoma važno da roditelji ne pokušavaju da kontrolišu djetetov temperament, već samo ona ponašanja koja nisu prihvatljiva, kako ne bi došlo do razvoja i pojave nasilničkog ponašanja.

Na osnovu faktora gore navedenih možemo zaključiti da se akcenat stavlja pretežno na te spoljašnje uticaje, a da se pažnja manje pridaje unutrašnjim, odnosno onima koji su proizvod djetetovih emocija, ponašanja, stavova... Stoga ćemo reći nešto više, pa pored tolerancije djece navodimo i sve one emocionalne i psihičke promjene kod djeteta koje mogu biti uzrok nasilničkog ponašanja. Jedan od njih jeste trauma, najčešće je izazvana nekim događajem koji za posljedicu ima djetetove promjene u ponašanju. Pored ovoga, postoje i još brojni unutrašnji faktori koje, kao što smo već rekli, nekada nije moguće objasniti, jer ni samo dijete ne zna ponekada zašto je počinilo neko nasilje. Takođe, pored unutrašnjih napomenućemo i važne spoljašnje uticaje, kao što je uticaj vršnjaka koji je veoma značajan. Naime, dijete koje je izloženo vršnjacima koji manifestuju agresivno i nasilničko ponašanje, često su izložena riziku da i oni sami postanu nasilnici, i to najčešće zbog straha od odbacivanja (Marković, 2020). Uticaj medija takođe jeste jedan od faktora koji ima značajnu ulogu u vezi sa nasilničkim ponašanjem, odnosno usljed plasiranja različitog sadržaja u medijima djeca često posežu za ispoljavanjem socijalno neprihvatljivog ponašanja iz određenih razloga. Uticaj socijalnog okruženja utiče na razvoj agresivnog ili nasilničkog ponašanja kod djece, pa tako u okruženjima gdje vlada veliki kriminal, razbojništvo i negativno ponašanje, djeca pretežno imaju predispoziciju za nasilništvo (Marković, 2020).

1.5. Prevencija vršnjačkog nasilja

Kada govorio o samoj prevenciji, ona predstavlja postupak sprečavanja nekog negativnog stanja, a u našem slučaju vršnjačkog nasilja. Prevencija, predstavlja najznačajniji faktor u sprečavanju vršnjačkog nasilja i zbog toga joj se mora posvetiti ogromna pažnja. Prevencija sama po sebi jeste veoma zahtjevan proces, jer mora biti takva da učenike ubijedi u to da ne čine, u ovom slučaju, nasilništvo. Škola kao najpovoljnije mjesto za razvoj vršnjačkog nasilja, predstavlja idealnu podlogu za realizaciju preventivnih programa. Ona mora da bude tako osmišljena da učenicima predstavi razloge zbog kojih nije dobro činiti neko ponašanje, koje su posljedice, kakve prednosti imaju ako se oni tako ne budu ponašali, koje su mogućnosti pomoći ukoliko je došlo do manifestacije ovakvog ponašanja Macanoviću i Petroviću (2015), ... Samim tim, mora postojati

način na koji se učenici trebaju informisati. Prema autorima Macanoviću i Petroviću (2015), prevencija se najbolje može sprovesti kroz preventivne programe koji se osmišljaju tako da podrazumijevaju mjere na određenim nivoima, od ministarstva, pa sve do nevladinih organizacija, razreda, škole i individue. Svi ti programi jesu osmišljeni sa određenim ciljevima koji su usmjereni na suzbijanje određenog ponašanja, odnosno ukazivanjem na negativnosti istog. Ovi ciljevi takođe pored glavnog cilja, često su usmjereni i na pojedine manje segmente koji će pomoći i doprinijeti u ostvarivanju glavnog cilja. Pretežno su usmjerene na smanjivanje agresivnog ponašanja, poučavanje samopoštovanja, razumijevanje o sadržaju i oblicima nasilja, podučavanje strategijama za prepoznavanje i izbjegavanje nasilja. Takođe, autor navodi da kroz različite indirektne zadatke u školi možemo preventivno uticati na sprečavanje nasilja. Jedan od takvih zadataka jeste pričanje priča i kroz igranje u mlađim razredima, a u starijim gledanje filmova koji prikazuju nasilničko ponašanje, a zatim dijeljenje mišljenja o nasilniku na osnovu istog (Macanović i Petrović, 2015). Na ovakav način učenici će kroz primjer shvatiti zašto se nasilništvo ne treba činiti, jer će kroz osuđivanje shvatiti da će i sami biti osuđivani. U okviru škole bitan preventivni prediktor jeste klima, odnosno da u sredinama u kojima imamo autoritarnu disciplinu imamo mnogo manje mogućnosti za razvoj nasilničkog ponašanja (Wo i Gerlinger, 2016). Takođe, istraživanja su pokazala da učenici koji su privrženiji školi i gdje vlada dobra školska klima imaju manju mogućnost razvoja nasilničkog ponašanja (Popović-Ćorić, 2012). Smatra se da u školama gdje djeca imaju jasan uvid o pravilima i gdje su osviješćeni da ista poštuju, kao i mogućnost odlučivanja, šansa za pojavu vršnjačkog nasilja je manja, navode autori Puzić, Baranović i Doolan (2011). Da bi se sprovela prevencija u školi na pravi način, nastavnici moraju da imaju određene kompetencije koje će im omogućiti što kvalitetniju i bolju realizaciju prevencije (Limber, 2004). Kada govorimo o prevenciji na državnom nivou, ona ima za cilj da istu sprovede kroz razne bezbjedonosne programe u okviru kojih se žele spriječiti nasilje, kriminal i sva socijalno neprihvatljiva ponašanja, koja utiču negativno na društvo i krše zakon. S tim u vezi iz oblasti bezbjednosti značaj prevencije se ogleda u situacionoj prevenciji, odnosno sprečavanju kriminalnog ponašanja. Ovaj kontekst ima prednost u prevenciji nasilničkog ponašanja zato što nudi mogućnost prilagođavanja u specifičnim uslovima i okruženju, čime ima za cilj smanjiti stopu kriminala (Kešetović, Šekarić i Lipovac, 2018). Prema autoru Clarke (1997). ova prevencija se sastoji u nizu mjera koje se sprovode kako bi se smanjile prilike za kriminalno ponašnje. Na osnovu ovih programa država želi kroz smanjenje stope kriminala da smanji i nasilje, jer je često prediktor

za nasilničko i agresivno ponašanje kriminal, pri čemu imamo direktnu prevenciju suzbijanjem istog (Clarke, 1997). Sumirajući sve ovo, možemo zaključiti da se najviše važnosti pridaje školskoj prevenciji, kao jednoj od glavnih institucija u kojoj se nasilje sprovodi, pa samim tim bi najbolje bilo da se u istoj i spriječi. Potrebno je napomenuti da pored škole u prevenciji bitnu ulogu imaju i drugi faktori u suzbijanju nasilja. Neophodno je da se prvenstveno, da dobra i kvalitetna prevencija mora vršiti duži vremenski period, a da je produktivnost veća ukoliko se sprovodi od najranijeg uzrasta. Rekli smo da država ima ulogu u suzbijanju nasilja tako što smanjuje stopu kriminala, pored države i porodica je ta koja kroz vaspitanje ima važnu ulogu u sprečavanju nastanka i razvoja nasilničkog ponašanja kod djece. Pored porodice, u prevenciji nasilja na mlađem uzrastu imamo vrtić kao još jednu vaspitno- obrazovnu ustanovu koja u okviru svog poslovanja mora da se bavi i pitanjima vršnjačkog nasilja, kao i sprečavanjem istog.

1.6. Uticaj pola na manifestaciju oblika vršnjačkog nasilja

Kada govorimo o nasilnicima, odnosno o vršnjačkom nasilju znamo da ga izvodi nasilnik, odnosno osoba ženskog ili muškog pola. Nasilnik može biti podjednako kako dječak tako i djevojčica, tome u prilog govori istraživanje Unicefa (2017) koje tvrdi da su nasilnici podjednako i djevojčice i dječaci. Prema autorima Jovanov, Oljača i Milovanović (2018) dječaci su ti koji češće pribjegavaju nasilničkom ponašanju, ali su i češće žrtve istog. U zavisnosti od vrste nasilja, osoba pribjegava različitim oblicima vršnjačkog nasilja, kako bi naudila žrtvi. Kom će obliku više pribjegnuti zavisi ponekada pol kome nasilnik pripada, jer se na osnovu njega može pretpostaviti koji je oblik nasilnik upotrebio kako bi naudio žrtvi. Često se pretpostavlja da su dječaci ti koji pribjegavaju ispoljavanju fizičkog oblika nasilja, dok se za djevojčice više vezuje pretpostavka da će pre pribjegnuti verbalnom obliku vršnjačkog nasilja. U prilog ovoj pretpostavci ide istraživanje autora Žunić-Cicvarić, Cicvarić (2009), gdje navodi da djevojčice češće pribjegavaju korištenju verbalnog oblika nasilja, dok dječaci češće u vršenju nasilja koriste fizički oblik nasilja. Ovo istraživanje ne isključuje činjenicu da i djevojčice i dječaci upotrebljavaju sve oblike nasilja.

1.7. Informisanost djece o vršnjačkom nasilju

O tome koji oblici nasilja postoje, kako i na koji način se manifestuju i na sva ostala pitanja djeca bi trebala da imaju odgovor odnosno da se informišu. Informaciju mogu dobiti od razlih posrednika kao što su roditelji, nastavnici ili neki elektonski uređaji poput mobilnih telefona ili televizije kao i medija. Kako na koji način će se djeca informisati, nije bitno ukoliko su te informacije precizne, tačne i provjerene. Usled tehnoloških napredaka djeca imaju mogućnost da se informišu putem interneta o svim temama, ali ponekada ove informacije i nisu tačne, pa im je važno ukazati na ispravnost datih tvrdnji. Neka djeca nemaju pristup internetu, pretežno su to djeca iz ruralnih sredina pa se pretpostavlja da su slabije informisana od onih u gradu. Ovakva pretpostavka nije nužna, jer djeca iz ovih mjesta koriste druge resurse informisanja i jako su dobro upućena u oblike vršnjačkog nasilja čemu govori u prilog istraživanje Meheljić, (2013) koje ukazuje na to da su učescici iz ruralnog područja takođe prepoznali oblike vršnjačkog nasilja. Na osnovu ovoga možemo zaključiti da nije važno sredstvo već, pouzdanost informacije za kvalitetnu informisanost.

2. Metodološki okvir istraživanja

Naše istraživanje se realizuje da bi smo ispitali kako i na koji način se manifestuju oblici vršnjačkog nasilja. Ovo istraživanje se sprovodi da bi se moglo uvidjeti koji se oblici vršnjačkog nasilja manifestuju u osnovnim školama i zbog čega, na teritoriji Nikšića u periodu školske 2023/24 godine. Naše istraživanje će proći kroz sve elemente naučno- istraživačkog projekta, kako bi došli do pouzdanih informacija.

2.1. Problem istraživanja i predmet istraživanja

Vršnjaci jesu veoma važni za normalan rast i nesmetan razvoj svakog djeteta, pogotovo kada je riječ o socijalnom razvoju djeteta. Samim tim, svako dijete, da bi se pravilno socijalno i društveno razvilo, mora stupiti u kontakt sa svojom uzrasnom grupom kako bi se to omogućilo. U zavisnosti od toga kako i na koji način je dijete prihvaćeno od strane vršnjaka, zavisice ponašanja kod djeteta, odnosno da li će se razviti potencijal za nasilničko ponašanje (Popadić, 2009). Izloženost djece vršnjačkom nasilju jeste veoma velika, kako nekad, tako i danas, čemu svjedoče i brojna istraživanja vezana za ovu temu. Pitanjima vršnjačkog nasilja bavili su se brojni stručnjaci iz različitih djelova svijeta i ustanovili da je vršnjačko nasiljepodjednako zastupljeno svuda, samo negdje u manjoj, a negdje u većoj mjeri (Popadić, 2009). Nažalost, mnoga djeca na svijetu su u nekom periodu života proživjela neko vršnjačko nasilje, odnosno bila izložena istom, kroz moguća tri oblika: posmatrač, nasilnik ili žrtva. S tim u vezi sva djeca na svijetu učestvovala su u vršnjakom nasilju kroz određeni način, svjesno ili nesvjesno.

Problem našeg istraživanja predstavljaju oblici vršnjačkog nasilja u trećem ciklusu osnovne škole

Oblici vršnjačkog nasilja predstavljaju načine na koji se neko nasilje manifestuje ili ispoljava. Postoji veliki broj podjela oblika nasilja u zavisnosti od autora do autora. Svaki od oblika vršnjačkog nasilja, se manifestuje na različite načine i ispoljava pretežno kroz fizičko, psihičko, emocionalno i seksulano zlostavljanje.

Predmet našeg istraživanja predstavlja manifestacija oblika vršnjačkog nasilja u trećem ciklusu osnovne škole.

2.2. Karakter i značaj istraživanja

Kada govorimo o značaju i karakteru istraživanja, dužnost istraživača jeste da ustanovi o kakvom istraživanju je riječ, kao i da predvidi značaj i mogućnosti dobijenih rezultata na aktuelnu pedagošku teoriju ili praksu (Mandić, 2004). Kada je riječ o karakteru istraživanja, ovo je primjenjeno istraživanje i sprovedemo ga u osnovnim školama “Luka Simonović”, “Olga Golović” i “Ratko Žarić” u Nikšiću. Kada je riječ o značaju našeg istraživanja, ono ima za cilj da otkrije i utvrdi koliko se i koji oblici vršnjačkog nasilja manifestuju u trećem ciklusu osnovne škole. Smatramo da su ovi podaci jako značajni i važni kako bi se uvidjela situacija o stanju u kojem se nalazi Nikšić po pitanju obilnosti manifestacije obika vršnjačkog nasilja. Prema tome ćemo kroz dobijene podatke nastojati da ukažemo na moguća stanja i prikazemo realnu sliku, na osnovu koje se mogu pronalaziti određena rješenja ili prevencije kako bi se stanje popravilo.

2.3. Cilj i zadaci istraživanja

Izloženost djece vršnjačkom nasilju je veoma velika, o čemu govori i istraživanje, odnosno rezultati istog, autorke Dimitrinke Jordanove Peševske (2023). Svi oblici sa sobom nose razne posljedice po dijete kako u fizičkom, tako i u mentalnom stanju djeteta. Najčešće su ove posljedice trajne kod djece, pri čemu se stvara rizik od toga da i kao odrasla osoba ima potencijalne traume ili probleme (Gazetić, 2022). Da bi se spriječio ili umanjio ovaj problem, traga se za rješenjem ili preventivnim načinom koji će pomoći u smanjivanju i suzbijanju vršnjačkog nasilja.

Cilj našeg istraživanja jeste da ispitamo na koji način se manifestuje vršnjačko nasilje kojem su učenici izloženi u trećem ciklusu osnovne škole, kako bi utvrdili koliko i na koji način su oblici nasilničkog ponašanja zastupljeni u osnovnim školama.

Na osnovu prethodno definisanog cilja, izvodimo sljedeće zadatke, a to su:

1. Ispitati i utvrditi koji je to oblik vršnjačkog nasilja najzastupljeniji u trećem ciklusu osnovne škole.
2. Ispitati i utvrditi na kojim mjestima se najčešće manifestuju vršnjački oblici nasilja.

3. Ispitati i utvrditi da li djeca iz ruralne i urbane sredine prepoznaju oblike vršnjačkog nasilja.
4. Ispitati i utvrditi da li na manifestaciju oblika vršnjačkog nasilja utiče pol učenika.
5. Ispitati i utvrditi koji oblik vršnjačkog nasilja nasilnici najlakše priznaju da su počinili.

2.4. Istraživačke hipoteze

Nakon definisanja predmeta, problema, ciljeva i zadataka možemo izvesti hipotezu, odnosno pretpostavku, koju ćemo morati provjeriti da bi je potvrdili ili opovrgnuli. U odnosu na precizno utvrđen cilj, definisaćemo glavnu hipotezu i ona glasi:

Glavna hipoteza:

Pretpostavlja se da se fizički i verbalni oblici vršnjačkog nasilja najčešće manifestuju u osnovnim školama.

Sporedne hipoteze:

1. Pretpostavlja se da je u osnovnoj školi najzastupljeniji fizički oblik vršnjačkog nasilja.
2. Pretpostavlja se da se oblici vršnjačkog nasilja najčešće manifestuju u školskom dvorištu.
3. Pretpostavlja se da djeca iz ruralne sredine ne prepoznaju sve oblike vršnjačkog nasilja u odnosu na onu iz urbane.
4. Pretpostavlja se da na manifestaciju oblika vršnjačkog nasilja utiče pol učenika.
5. Pretpostavlja se da nasilnici najčešće priznaju ispoljavanje verbalnog oblika nasilja.

2.5. Istraživačke varijable

Kada smo odredili i precizirali problem, predmet, ciljeve, zadatke, kao i hipoteze, potrebno je da odredimo naučno-istraživačke varijable. Prema autoru (Kuki, 2008), varijabile predstavljaju

osobinu nekog istraživanja koja je sklona mjenjanju, ili onu koja se može mjeriti. Na osnovu odabranog cilja istraživanja i zadataka, izvode se sljedeće varijable:

Zavisne varijable:

Zavisnu varijabilu predstavlja manifestacija oblika vršnjačkog nasilja u trećem ciklusu osnovne škole.

Nezavisna varijabla:

- zastupljenost emocionalnog i fizičkog oblika nasilja;
- mjesto manifestacije oblika vršnjačkog nasilja;
- mjesto stanovanja;
- pol učenika;
- priznavanje oblika nasilja.

2.6. Metodološke paradigme

Paradigme su veoma korisne i pogodne u realizaciji naučno-istraživačkog rada, jer služe kao neki plan ili obrazac po kome se ide, pri čemu samim tim imamo organizovan redosljed, koji treba da se poštuje da bi istraživanje išlo ispravnim tokom. U našem istraživanju, koristili smo pristupe, kako bi na pravi način sproveli naše istraživanje. Kada je riječ o teorijskom dijelu rada, koristili smo racionalno-deduktivni pristup, kod literature koji će nam pomoći u rješavanju datog problema. Za prikupljanje podataka koristili smo empirijsko-induktivni pristup, odnosno u fazi izbora adekvatnih metoda, tehnika i instrumenata u našem istraživanju. Matematičko-statistički pristup koristićemo prilikom obrade dobijenih rezultata. Kombinacija ova tri pristupa koristi se prilikom analize, diskusije i izvođenja zaključaka, gdje se sve tri paradigme potrebljavaju naizmjenično. Samim tim, svaka od navedenih paradigmi pomogla nam je da realizujemo, odnosno sprovedemo neku od faza našeg istraživačkog rada.

2.7. Analiza dosadašnjih istraživanja

Da bi djeca znala da prepoznaju kojem su vršnjačkom nasilju izložena, moraju prvo znati koji su sve to oblici, odnosno vrste nasilja koje postoje. Informisanost djece o njima trebala bi da postoji kako od strane škole, tako i od roditelja i svih onih koji učestvuju u njihovom vaspitanju i obrazovanju. O tome da li i koliko djeca znaju da prepoznaju oblike vršnjačkog nasilja govori u prilog istraživanje koje je sprovedla Nedimovićeva (2010), a ona navodi da djeca najviše prepoznaju seksualni oblik nasilja kao oblik vršnjačkog nasilja. Autor Lalović (2023) navodi da djeca prepoznaju, ali samo najteže oblike vršnjačkog nasilja. Na to da li i koliko djeca znaju da prepoznaju različite oblike vršnjačkog nasilja utiču i brojni faktori. Pored informisanosti djece od strane roditelja i škole, imamo informisanost djece i putem medija i interneta. Mnoga djeca, najčešće iz ruralnih sredina nemaju mogućnost pristupu internetu ili nekom od medija, pa najčešće dolazi do zablude da nijesu dovoljno informisana o tome koji oblici vršnjačkog nasilja postoje.

U istraživanju koje je sprovedla autorka Nedimović (2010) imamo podatke o tome, koliko djeca iz sela i grada prepoznaju različite oblike vršnjačkog nasilja. U ovom istraživanju Nedimovićeva (2010) ističe da skoro nema statistički značajne razlike u prepoznavanju oblika vršnjačkog nasilja kod djece iz urbanih i ruralnih sredina, jedina razlika kod djece iz urbane sredine jeste ta što manje prepoznaju vrijeđanje kao oblik nasilja, u odnosu na djecu iz ruralne sredine. Zastupljenost manifestacije oblika vršnjačkog nasilja je u velikoj mjeri izražena. U zavisnosti od istraživanja do istraživanja imamo dominaciju jednog od oblika, o čemu govore brojna istraživanja sprovedena na ovu temu. Naime, u skoro svim istraživanjima navodi se da je najzastupljeniji oblik vršnjačkog nasilja verbalni, o čemu svjedoče radovi autora: Popadić i Plut 2007; Popadić, Plut i Pavlović, 2014; Marušić i Pavin-Ivanec, 2007; Nedimović, 2010; Mihić i sar, 2023. Prema sprovedenom istraživanju od strane IICRD-a& Child Hub-a (2021) imamo podatke o ispoljavanju verbalnog oblika nasilja koji se manifestovao kroz ruganje, ogovaranje i psovanje, kao i ponižavanje i provokacije. Autori Popadić i Plut (2007) navode da su verbalni oblici nasilja najzastupljeniji, čak toliko da ga nasilnici u najvećem broju priznaju, a najčešći vid ispoljavanja jeste u obliku vrijeđanja, spletkarenja, kao i u vidu prijetnje, dok je nešto manji procenat zastupljenosti seksualnog oblika nasilja. Takođe je slično istraživanje sproveo sa Plutom i Pavlovićem u periodu od 2006. do 2013. Popadić, Plut i Pavlović (2014) sprovode istraživanje u kome navode da se najčešće manifestuju oblici kao što su verbalni i fizički oblik vršnjačkog nasilja. Na osnovu ovoga

vidimo da se promjene u manifestaciji oblika vršnjačkog nasilja nisu promijenile u periodu od 2007. do 2013. prema istraživanjima koje je sproveo Popadić. U istraživanju Unicef-a (2017) takođe najčešće zastupljen oblik nasilja jeste verbalni, koji se manifestuje kroz vrijeđanja i prijetnje, a kao drugi oblik koji je najčešće zastupljen ističe se fizički, koji dobija manifestaciju u vidu udaranja. Autor Lalović (2023), kao i autori Kodžopeljić, Smederevac i Čolović (2010), dolaze do nešto drugačijih podataka, gdje navode da je fizički oblik vršnjačkog nasilja nešto zastupljeniji, odnosno da se više manifestuje u odnosu na verbalni. Takođe i u istraživanju Unicef-a (2013) imamo podatke o tome da je najzastupljeniji oblik vršnjačkog nasilja fizički i manifestuje se kroz guranje, udaranje, fizičko sputavanje... (Unicef, 2013). Važno je napomenuti da se različiti oblici nasilja mogu ispoljavati na raznim mjestima u okviru škole, kao i na putu do nje. Tome ide u prilog istraživanje koje govori o tome da su učenici najčešće izloženi oblicima vršnjačkog nasilja u prostorijama WC-a (Černi-Obrdalj, Rumboldt, Beganlić i Šalić, 2008). Ali nešto drugačije mišljenje imamo u istraživanju Lalovića (2023), gdje se navodi da se najčešće oblici vršnjačkog nasilja manifestuju u školskom dvorištu. Kod autora Popadića, Pluta i Pavlovića (2014) imamo podatke o tome da se oblici nasilja najčešće manifestuju na mjestu kao što su školski hodnik ili stepenište. O izloženosti raznim oblicima vršnjačkog nasilja, kao i o njihovoj zastupljenosti i dominaciji jednog od njih, govoriće u prilog istraživanja koja su sprovedena. Naime, svaki oblik vršnjačkog nasilja je sam po sebi veoma ozbiljan, delikatan i drugačiji. Od toga kako i na koji način će se neki oblik manifestovati, zavisi ko i zbog čega ih izvodi. Samim tim, mnogi autori navode da postoji razlika kod djevojčica i dječaka kada je riječ o manifestaciji oblika vršnjačkog nasilja. Smatra se da se kod dječaka češće javlja sklonost ka upotrebi fizičkog oblika vršnjačkog nasilja, dok kod djevojčica imamo zastupljeniji neki drugi oblik vršnjačkog nasilja. U istraživanju koje su sprovedli autori Černi-Obrdalj, Rumboldt, Beganlić i Šalić (2008), navodi se da je veća sklonost dječaka ka upražnjavanju najčešće fizičkog oblika vršnjačkog nasilja u odnosu na djevojčice, kod kojih imamo dominaciju verbalnog oblika vršnjačkog nasilja. Djeca stalno prave podjele i razlike među sobom, pa i u tome ko će i zbog čega biti žrtva nasilja. Nekada su razlozi toliko besmisleni i nedovoljno objašnjivi. Samim tim motivisanost za nasiljne radnje dolazi od strane različitih faktora i uzroka, a objašnjenje za istu jedino zna nasilnik.

2.8. Izbor populacije i uzorka

Kako bismo došli do odgovora na naša pitanja moramo imati određeni uzorak, odnosno populaciju koja će nam na ista dati odgovor. Naime, uzorak predstavlja dio statističkog skupa, dok populacija predstavlja tačno određen broj ispitanika uzet iz uzorka (Mandić, 2004). Populaciju, odnosno osnovni skup u našem istraživanju, čine učenici iz osnovnih škola u Nikšiću, pri čemu naš uzorak čine 150 učenika trećeg ciklusa osnovnih škola u Nikšiću.

Uzorak istraživanja: za uzorak su odabrani učenici sedmog, osmog i devetog razreda (treći ciklus) na teritoriji opštine Nikšić. Škole koje su učestvovala u našem istraživanju su osnovne škole: “Luka Simonović”, “Olga Golović” i “Ratko Žarić”. Podaci su predstavljeni u tabeli br.1.

Naučno istraživački uzorak sačinjavaju:

Učenici:

Tabela br.1. Struktura istraživačkog uzorka

Redni broj	Naziv škole	Broj učenika
1.	“Luka Simonović”	45
2.	“Olga Golović”	31
3.	“Ratko Žarić”	45
Ukupno		121

Da bi došli do određenih podataka izvršićemo proces anketiranja i skaliranja predviđenog uzorka i na taj način prikupiti podatke na osnovu kojih ćemo potvrditi ili odbaciti date hipoteze. Pošto se radi o uzorku u kome su lica maloljetna, odnosno mlađa od osamnaest godina, prije početka istraživanja sakupljene su neophodne saglasnosti roditelja/staratelja za učešće u istraživanju. Za navedeni uzorak postoje određena materijalno-tehnička, vremenska i prostorna ograničenja.

2.9. Metode, tehnike i instrumenti

Na osnovu jasno utvrđenih ciljeva, zadataka i hipoteza za dalje istraživanje istraživač treba da izabere najcjelishodnije metode, tehnike i instrumente kojima će prikupiti podatke i činjenice od značaja za realizaciju postavljenih ciljeva i zadataka. Kako bismo realizovali naše date ciljeve i zadatke, mi ćemo prvo odrediti metode koje ćemo koristiti u ovom radu.

U našem istraživanju, koristićemo deskriptivnu metodu, kao i metodu teorijske analize. Kada je riječ o deskriptivnoj metodi ona se oslanja na činjenice i veoma je pogodna za praksu, odnosno za njeno proučavanje, pa će nam samim tim biti veoma korisna našem istraživanju. Ova metoda takođe služi da snimi postojeću situaciju, pa je time pogodna u istraživanju kako bi ustanovili kakvo je trenutno stanje uzorka, pri čemu se mogu tačno vidjeti promjene u manifestaciji oblika vršnjačkog nasilja i utvrditi, odnosno snimiti kakvo je trenutno stanje istog. Pored deskriptivne metode u našem radu odlučili smo se za korišćenje metode teorijske analize. Metoda teorijske analize jeste metoda koja je veoma pogodna za korišćenje i proučavanje, a konkretno u našem radu biće upotrijebljena na samom početku, kod teorijskog pristupa temi.

U skladu sa izabranim metodama u ovom istraživanju, izabraćemo i tehnike koje ćemo koristiti u radu. Od tehnika koristićemo tehniku anketiranja i tehniku skaliranja. Na osnovu ovih tehnika nastojaćemo da od ispitanika prikupimo podatke i informacije koje se odnose na njihova mišljenja, stavove, interesovanja, želje, pri čemu ćemo iste kasnije statistički obraditi.

Od instrumenata koristićemo anketni upitnik i skalu procjene, kojima ćemo prikupiti podatke i informacije koje predstavljaju osnovne činjenice na kojima se temelje naučni rezultati. Anketni upitnik predstavlja formu koja sadrži formulisana pitanja na koja ispitanici treba da odgovore. Prednost mu što je ekonomičan, dok mu je mana ta što ispitanici mogu da budu neiskreni u odgovaranju na postavljeno pitanje (Bazić i Bazić, 2017). Skala procjene ili Likertova skala, predstavlja ljestvicu mjerenja veličina prema rastućem ili opadajućem redoslijedu (Vuković i Štrbac, 2019). Kako bi smo došli do odgovorana naša pitanja, moramo imati određeni uzorak, odnosno populaciju koja će nam na pitanja dati odgovor.

2.10. Organizacija i tok istraživanja

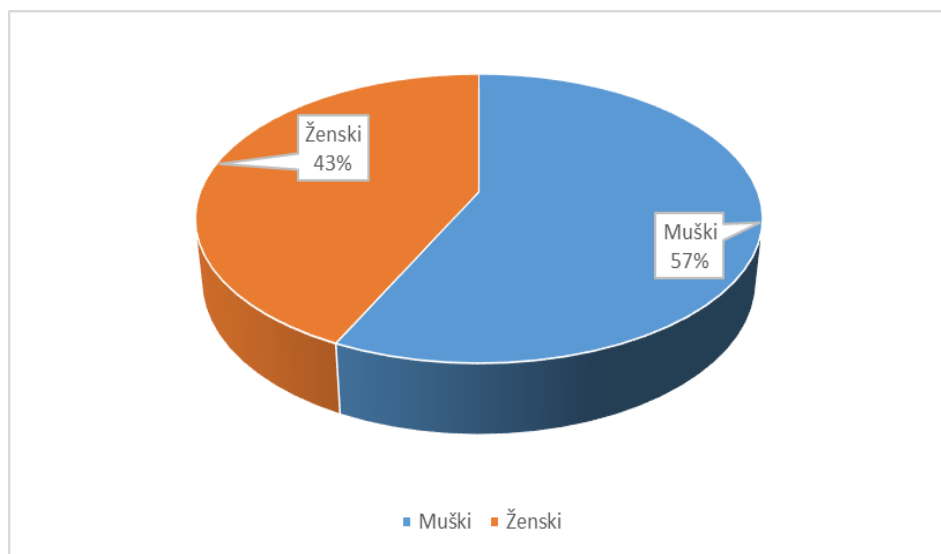
Na samom početku smo prikupili odgovarajuću stručnu i naučnu literaturu koja nam je bila potrebna za proučavanje ove teme. Pritom smo odredili predmet, problem, ciljeve, zadatke, kao i hipoteze i varijable. Kod realizacije metodološkog dijela, važno pitanje predstavlja poglavlje određivanja tehnika, metoda i instrumenata koje ćemo koristiti kako bismo realizovali naše istraživanje. Posebno smo se pozabavili dijelom izrade ankete koja mora biti prilagođena i adekvatno izrađena tako da može da nam da odgovore na postavljene hipoteze. Anketa je koncipirana tako da bude anonimna kako bi učenici bili što iskreniji u popunjavanju. Pošto je riječ o učenicima maloljetnicima, mi smo u obavezi da prikupimo sva odobrenja koja su potrebna da bi mogli izvršiti anketiranje ovakvih učenika. Nakon realizacije svih ovih koraka pristupamo fazi sređivanja i obrade podataka, na osnovu kojih kasnije izvlačimo zaključke. Podaci koji se dobiju na osnovu sprovedenog istraživanja će potvrditi ili opovrgnuti naše hipoteze. Moramo napomenuti da će ovi podaci biti dostupni svima koje zanima ova tema, kao i onima koji bi da se bave istom ili sličnom.

2.11. Obrada rezultata istraživanja

Kada govorimo o obradi podataka, ona će biti izvršena kroz statistički softver SPSS, pri čemu će se koristiti verzija IBM-SPSS 25. Odredili smo naučno-istraživački problem i predmet i definisali ciljeve i zadatke, kao i hipoteze koje smo odlučili da ispitamo, i na osnovu rezultata koje dobijemo potvrdimo ili opovrgnemo. Podaci koje dobijemo pripadaju tačno određenoj skali, pri čemu ćemo za njihovo ispitivanje koristiti odgovarajuće testove.

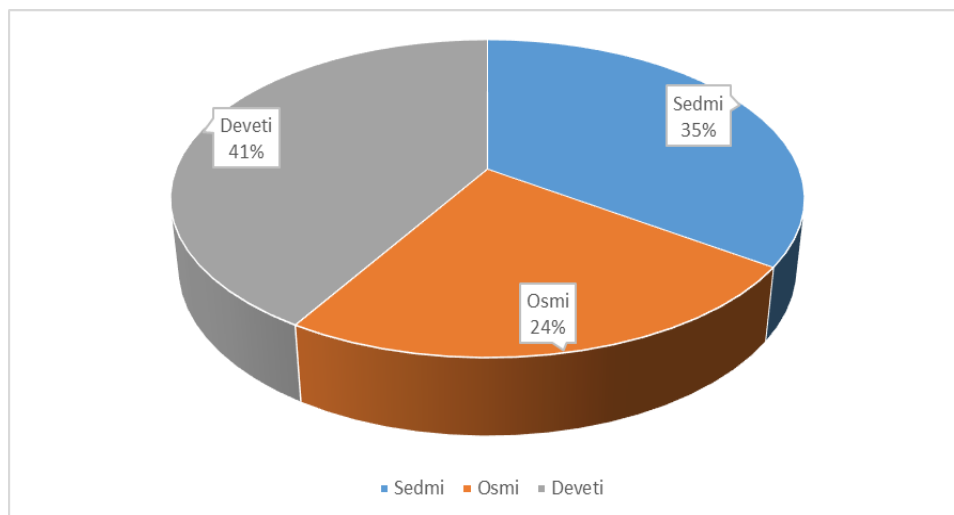
3. Obrada podataka

U nastavku teksta slijedi uvid u distribuciju uzorka ispitanika u odnosu na polne razlike. Podaci će biti prikazani na grafikonu 1.

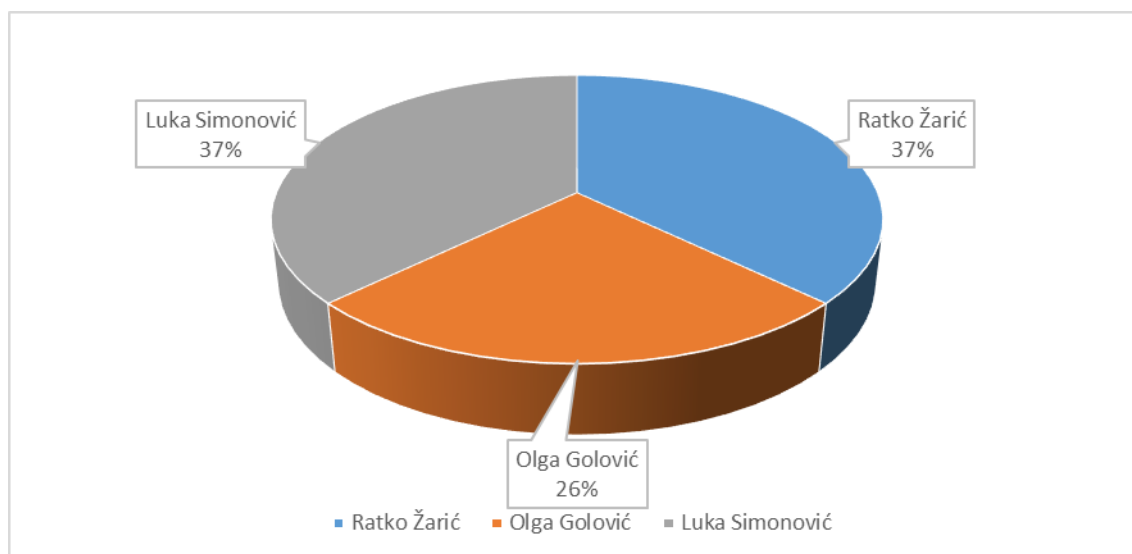
Grafikon 1 Distribucija uzorka u odnosu na pol ispitanika

Kao što je primjetno na grafikonu broj 1, uzorak je prilično heterogen u odnosu na polne razlike. Blagu prednost imaju dječaci kojih ima 69, što je 57% ispitane populacije, dok djevojčica ima 52, što čini 43% uzorka. Na identičan način, na grafikonu 2, biće predstavljene razlike u starosti/razredu koji ispitanici pohađaju.

Grafikon 2 Distribucija uzorka u odnosu na razred koji pohađaju učenici

Kao što je moguće primijetiti pregledom grafikona 2, zastupljenost po razredima je takva da je najviše onih koji pohađaju deveti razred (njih 50 ili 41.32% uzorka), zatim učenika koji pohađaju sedmi razred (njih 42 što je 34.71%), dok je nešto manje učenika osmog razreda (njih 29 što je 23.97 ispitanih populacije). Analiza uzorka ispitanika u odnosu na socio-demografske varijable će biti kompletirana prikazom u odnosu na naziv škole koju učenici pohađaju (grafikon 3).

Grafikon 3 Distribucija uzorka u odnosu na školu koju učenici pohađaju

Ono što se može primijetiti pregledom grafikona 3 jeste da je ujednačen broj ispitanika koji dolaze iz OŠ “Rako Žarić” i OŠ “Luka Simonović”. Njih je po 45, što je 37.19% ispitane populacije. Učenika iz OŠ “Olga Golović” je 31, a to je 25.62% uzorka.

Na samom početku analize, u tabeli 1, ispituje se stav o tome da li u osnovnim školama uopšte postoji vršnjačko nasilje.

Tabela 1 Stav o postojanju vršnjačkog nasilja u školama

Stav o vršnjačkom nasilju	Frekvencije	Procenti (%)
Da	91	75.21
Ne	30	24.79

Ono što je važan zaključak koji je moguće identifikovati pregledom tabele 1, jeste da čak 75.21% učenika smatra da u školama postoji vršnjačko nasilje. 91 učenik je odgovorio potvrdno na ovo pitanje. Sa druge strane, njih 30 ili 24.79% smatra da nema vršnjačkog nasilja u školama. Ovaj podatak je sam po sebi zabrinjavajuć jer govori o visokoj stopi percipiranog prisustva vršnjačkog nasilja u obrazovnim ustanovama. U nastavku teksta, u tabeli 2, biće prikazano iskustvo pretrpljenog nasilja od strane vršnjaka u školama.

Tabela 2 Iskustvo pretrpljenog zlostavljanja u školi od strane vršnjaka

Pretrpljeno zlostavljanje	Frekvencije	Procenti (%)
Da	36	29.75
Ne	85	70.25

Pregledom tabele 2 da se primijetiti da je skoro svako treće dijete ili tačnije 29.75% uzorka imalo iskustvo pretrpljenog nasilja u školi. Procenat je prilično visok, ako se uzme u obzir da značajan dio dječije populacije nerado priznaje ovakvu okolnost, tako da je realna brojka u suštini i veća. U nastavku teksta, u tabeli 3, biće prikazana distribucija skorova u odnosu na to koji oblik nasilja su učenici do sada pretrpjeli. Treba napomenuti i to da je prilikom odgovaranja bilo moguće odgovoriti zaokruživanjem više opcija, pa je moguće da suma frekvencija bude veća od broja ispitanika. Stoga, u ovom slučaju nije validno računati procenat u odnosu na cjelokupnu populaciju.

Tabela 3 Frekventnost različitih oblika

Oblici nasilja	Frekvencije
Bez nasilja	26
Verbalno	82
Fizičko	30
Seksualno	3
Emocionalno	16
Socijalno	16
Psihičko	13

Tabela 3 pokazuje, prije svega, da je ovako posmatrano, veliki broj ljudi iskusio neki tip vršnjačkog nasilja. Prije same analize rezultata po kategorijama, valja naglasiti da je čak 30 ispitanika zaokružilo više odgovora, što znači da je maltene četvrtina uzorka pretrpjela nasilje na više načina. Njih 26 je istaklo da nije pretrpjelo bilo kakav vid nasilja, dok je njih 82 zaokružilo to da je pretrpjelo verbalno vršnjačko nasilje. Fizičko nasilje je takođe visoko zastupljeno, s obzirom na to da je njih 30 istaklo da je nekada u školi iskusilo taj oblik nasilja. Njih 3 je, između ostalog, iskusilo i seksualno nasilje, što je podatak koji itekako brine. Njih 16 je iskusilo emocionalno nasilje, njih 16 socijalno, a njih 13 psihičko.

3.1. Zastupljenost fizičkog oblika vršnjačkog nasilja.

U nastavku teksta, u tabeli 4, biće prikazano to za koji oblika nasilja se vjeruje da je najzastupljeniji u osnovnim školama, čime će biti dat odgovor na hipotezu 1.

Tabela 4 Ispitivanje frekventnosti različitih oblika vršnjačkog nasilja u školama

Najčešći oblik nasilja	Frekvencije	Procenti (%)
Fizički	39	32.23
Emocionalni	7	5.78
Seksualni	2	1.65
Verbalni	58	47.93
Psihički	12	9.92
Socijalni	3	2.47

Ono što se da primijetiti pregledom tabele 4, jesteda je verbalni oblik vršnjačkog nasilja najčešće ispoljavani oblik u osnovnim školama, čime se hipoteza 1 odbacuje. 47.93% ispitanika vjeruje da je verbalno nasilje najčešće, dok 32.23% vjeruje da je to fizičko nasilje. Vidno ja da preko 80% ispitanice populacije otpada nate dvije kategorije. Sljedeće po zastupljenosti je psihičko nasilje sa 9.92%, zatim emocionalno sa 5.78%, dok su najmanje zastupljeni socijalno i seksualno sa 2.47%, odnosno 1.65%.

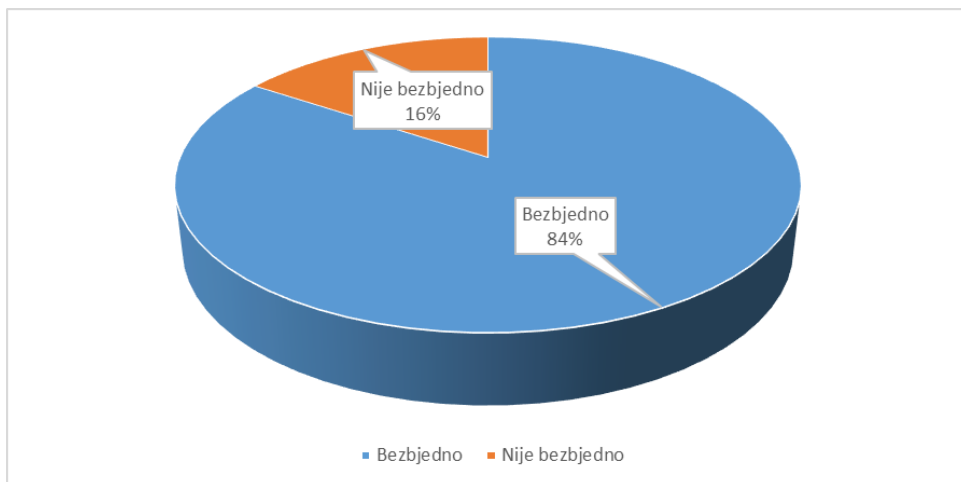
Naime, u tabeli 5, biće prikazano to da li ispitanici smatraju da su fizičko i verbalno nasilje najzastupljeniji oblici školskog nasilja u današnjim osnovnim školama.

Tabela 5 Fizičko i verbalno nasilje kao najzastupljeniji oblici nasilja u školama

Fizičko i verbalno najčešći	Frekvencije	Procenti (%)
Da	89	73.56
Ne	32	26.44

Tabela 5 nosi sa sobom identičan zaključak kao i tabela 4. Učenici osnovnih škola smatraju da su fizičko i verbalno nasilje najzastupljeniji oblici vršnjačkog nasilja u školama. 73.56% ispitanika je saglasno sa ovom konstatacijom, dok drugačije misli njih 26.44%.

U nastavku teksta, na grafikonu 4, biće prikazani stavovi ispitanika u odnosu na to da li se osjećaju bezbjedno u školi ili ne.

Grafikon 4 Percepcija vlastite bezbjednosti u osnovnim školama

Grafikon 4 pokazuje da 102 ispitanika, što je precizno 84.30% uzorka, vjeruju da je škola bezbjedno okruženje za njih, dok njih 19 ili 15.70% smatra da se u školi ne osjećaju bezbjedno. Ovo je podatak koji zabrinjava, jer pokazuje da na uzorku od 3 odjeljenja, makar 15 učenika se osjeća nesigurno u školi, što znači da su vrlo vjerovatno u kontinuitetu žrtve vršnjačkog nasilja. U nastavku teksta, u tabeli 6, biće prikazano to šta učenici misle na kom mjestu iz školskog okruženja se najčešće odigrava vršnjačko nasilje.

Podaci koje smo dobili na osnovu skale procjene po pitanju stava da su djeca iz škola ispitanika najčešće žrtve fizičkog i emocionalnog nasilja, srednja vrijednost je 2.97, a čak 57.85% ispitanika ima neutralan stav u odnosu na ovo pitanje. 6.61% se potpuno slaže sa ovim, a 5.78% se potpuno ne slaže. Gdje su se pored toga učenici izjasnili o stavu da se oblici vršnjačkog nasilja manifestuju u velikoj mjeri i srednja vrijednost na toj stavci iznosi 2.88, pri čemu se 4.96% uzroka potpuno slaže, a 20.66% djelimično slaže, uz ogromnih 59.50% koji zauzima neutralan stav. Kada govorimo o tome da je svaki učenik makar jednom bio izložen nekom obliku vršnjačkog nasilja, srednja vrijednost iznosi 2.64. 49.59% uzorka ima neutralan stav, 2.48% se potpuno ne slaže, a 10.74% se potpuno slaže sa ovom konstatacijom.

Tabela 17 Deskriptivna statistika na Skali procjene vršnjačkog nasilja

Tvrdnje	1	2	3	4	5	AS
Djeca iz tvoje škole su najčešće žrtve emocionalnog i fizičkog nasilja.	8 (6.61%)	19 (15.70%)	70 (57.85%)	17 (14.05%)	7 (5.78%)	2.97

Na osnovu podataka koje smo dobili kroz sprovedenu anketu i skalu, možemo prihvatiti hipotezu kojom se pretpostavlja da je fizički oblik vršnjačkog nasilja najzastupljeniji.

3.2. Mjesto manifestacije oblika vršnjačkog nasilja

U nastavku teksta, u tabeli 6, biće prikazano to šta učenici misle na kom mjestu iz školskog okruženja se najčešće odigrava vršnjačko nasilje.

Tabela 6 Frekventnost lokacija za odigravanje vršnjačkog nasilja

Mjesta odigravanja nasilja u školi	Frekvencije	Procenti (%)
Školski WC	29	23.97
Školsko dvorište	53	43.80
Školski hodnik i stepenište	18	14.88
Na putu od škole do kuće	6	4.96
Učionica	15	12.40

Na osnovu tabele broj 6, moguće je zaključiti da je školsko dvorište najčešća lokacija na kojoj se odigrava vršnjačko nasilje (43.80%). Na osnovu toga se prethodno postavljena hipoteza može prihvatiti. Nakon školskog dvorišta, najfrekventniji je školski WC (23.97%), zatim slijede školski

hodnik i stepenište (14.88%), potom učionica (12.40%), dok se najmanje nasilja odigrava u samoj učionici (4.96%).

U nastavku teskta, biće prikazan stav učenika o tome da li nasilnici biraju mjesto na kom će počiniti nasilje ili ne.

Tabela 7 Stav o tome da li nasilnici biraju mjesto na kom će počiniti nasilje

Odabir mjesta od strane nasilnika	Frekvencije	Procenti (%)
Da	60	49.59
Ne	61	50.41

Kao što je primjetno u tabeli 7, 60 ispitanika ili 49.59% uzorka smatra da nasilnici biraju mjesto gdje će počiniti nasilje, dok njih 61 ili 50.41% smatra da nasilnici ne vrše bilo kakav izbor lokacije prije čina nasilja. To znači da je uzorak, skoro pa matematički podijeljen po tom pitanju.

U nastavku teksta, u tabeli 8, biće prikazan stav ispitanika o tome na kom mjestu nasilnik ne bi izvršio nasilje.

Tabela 8 Stav o tome na kom mjestu nasilnici ne bi izvršili nasilje

Gdje nasilnici ne bi izvršili nasilje	Frekvencije	Procenti (%)
Školski WC	10	8.26
Školsko dvorište	6	4.96
Školski hodnik i stepenište	30	24.79
Na putu od škole do kuće	8	6.61
Učionica	41	33.88
Bi na svim mjestima	26	21.49

Kada je u pitanju tabela 8, primjetno je da 8.26% ispitanika smatra da nasilnici nikada ne bi počinili nasilje u školskom toaletu, a 4.96% u školskom dvorištu. Školski hodnik i stepenište su bili odgovor 24.79% ispitanika, a put od kuće do škole kod 6.61% uzorka. Učionica je mjesto na kom se nasilje najviše izbjegava sa 33.88%, dok 21.49% ispitanika vjeruje da bi se nasilje počinilo na svim mjestima.

Tabela 17 Deskriptivna statistika na Skali procjene vršnjačkog nasilja

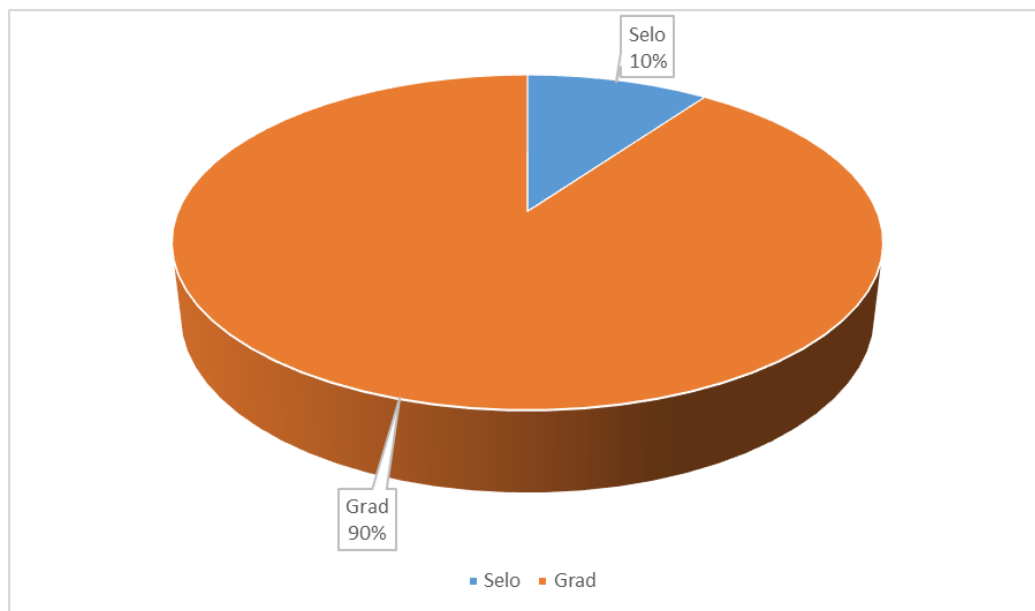
Tvrdnje	1	2	3	4	5	AS
4.Oblici vršnjačkog nasilja se najčešće manifestuju u školskom dvorištu.	6 (4.96%)	36 (29.75%)	43 (35.54%)	31 (25.62%)	5 (4.13%)	2.94

Kada govorimo o tome da se oblici vršnjačkog nasilja najviše manifestuju u školskom dvorištu, srednja vrijednost iznosi 2.94, što je neutralan stav na nivou prosjeka. Sa ovom konstatacijom se potpuno slaže 4.96%, umjereno slaže 29.75%, uz 35.54% koji imaju neutralan stav.

Na osnovu podataka koje smo dobili kroz sprovedenu anketu, možemo prihvatiti hipotezu kojom se pretpostavlja da se vršnjačko nasilje najčešće manifestuje u školskom dvorištu.

3.3. Prepoznavanje oblika vršnjačkog nasilja od strane djece iz ruralne sredine

U nastavku teksta, na grafikonu 5, biće prikazano to na kom mjestu žive ispitanici.

Grafikon 5 Distribucija uzorka u odnosu na mjesto prebivališta ispitanika

Kao što se može jasno vidjeti na grafikonu broj 5, najveći dio ispitane populacije ima mjesto prebivališta u gradu (njih 109 što je 90.09% uzorka). Sa druge strane, u uzorku je prisutno i 12 djece sa sela, što čini 9.91% ispitane populacije.

U nastavku teksta, u tabeli 9, biće prikazano to uolikoj mjeri djeca prepoznaju sve oblike nasilja, čime će se testirati hipoteza broj 3.

Tabela 9 Nivo prepoznavanja svih oblika nasilja od strane djece

Nivo prepoznavanja svih oblika nasilja	Frekvencije	Procenti (%)
Prepoznajem	58	47.93
Ne prepoznajem	9	7.43
Prepoznajem nekoliko	20	16.53
Prepoznajem većinu	34	28.10

Podaci koji se nalaze u tabeli 9 jasno ukazuju na trend da djeca većinski prepoznaju sve oblike nasilja, pa se hipoteza 3 može odbaciti. Svega 7.43% se izjasnilo da ne prepoznaje sve oblike nasilja, a 16.53% da prepoznaje nekoliko. 28.10% je izjavilo da prepoznaje većinu, a 47.93% da prepoznaje u potpunosti.

U nastavku teksta, u tabeli 10 biće prikazana distribucija odgovora u odnosu na pitanje da li su djeca dovoljno informisana o svim oblicima nasilja.

Tabela 10 Nivo informisanosti o svim oblicima nasilja

Nivo informisanosti o svim oblicima nasilja	Frekvencije	Procenti (%)
Da	67	55.37
Ne	11	9.09
Djelimično	27	22.31
Prosječno	16	13.22

Na osnovu podataka iz tabele 10, može se potvrditi sve ono što je napisano u analizi tabele 9. 55.37% djece je potpuno informisano, 9.09% nije. 22.31% uzorka se opredijelilo za odgovor djelimično, a 13.22% za odgovor prosječno.

U nastavku teksta, u tabeli 11, biće prikazani stavovi djece o tome šta za njih predstavlja nasilje. Kao i u jednom od prethodno prikazanih slučajeva, ispitanici su zaokruživali više od jednog odgovora pa je zbir frekvencija veći od broja ispitanika.

Tabela 11 Stavovi djece o tome šta je nasilje

Šta je nasilje	Frekvencije
Šamar	14
Guranje	12
Udaranje	35
Ruganje	15
Ogovaranje	7
Pričanje neistine o nekome	13
Proganjanje	9
Prijetnja	13
Sve navedeno	75
Ništa od navedenog	1

Ono što se primjećuje u analizi tabele 11, jeste da najveći broj ispitanika (njih 75) percipira da su svi pomenuti obrasci ponašanja zapravo elementi nasilničkog ponašanja. Svega 1 ispitanik vjeruje da ništa od navedenog nije nasilje. Kada se izuzmu ispitanici koji su označili sve odgovore kao elemente nasilja, samo šamar ili u kombinaciji sa drugim elementima je zaokružilo 14 ispitanika, dok je na isti način guranje označilo njih 12, a udaranje 35. Ruganje je na ovaj način zaokruženo 15 puta, ogovaranje 7, pričanje neistina o nekome 13 puta, a proganjanje i prijetnje 9 i 13 puta.

Tabela 17 Deskriptivna statistika na Skali procjene vršnjačkog nasilja

Tvrdnje	1	2	3	4	5	AS
Djeca iz rurale sredine ne prepoznaju sve oblike vršnjačkog nasilja.	5 (4.13%)	28 (23.14%)	67 (55.37%)	11 (9.09%)	10 (8.26%)	2.94

Što se tiče stava da djeca iz ruralne sredine ne prepoznaju sve oblike vršnjačkog nasilja, srednja vrijednost iznosi 2.94, a 4.13% ispitanika se potpuno slaže sa ovom konstatacijom, uz 23.14% onih koji se slažu djelimično i 55.37% koji imaju neutralan stav. Što se tiče potrebe da se djeca više informišu oko oblika vršnjačkog nasilja, srednja vrijednost iznosi 2.42. Sa ovom konstatacijom se djelimično ne slaže 8.26%, a potpuno se ne slaže 5.78%. Dakle, preovladavajući stav je takav da djecu treba dodatno informisati o ovoj tematici.

Na osnovu podataka koje smo dobili kroz sprovedenu anketu i skalu, možemo odbaciti hipotezu kojom se pretpostavlja da djeca iz ruralne sredine ne prepoznaju oblike vršnjačkog nasilja.

3.4. Uticaj pola na manifestacija oblika vršnjačkog nasilja

U nastavku teksta, u tabeli 12, biće izučeno to kom obliku nasilja dječaci najčešće pribjegavaju.

Tabela 12 Frekventnost različitih oblika nasilja kod dječaka

Najčešći oblici nasilja kod dječaka	Frekvencije	Procenti (%)
Fizičko	70	57.85
Psihičko	21	17.36
Seksualno	3	2.48
Emocionalno	7	5.79
Verbalno	19	15.70
Socijalno	1	8.3

Kada govorimo o najčešćim oblicima nasilja kod dječaka u osnovnim školama, tabela 12 pokazuje da dominira fizičko nasilje (57.85%), zatim psihičko (17.36%), dok je neznatno manje zastupljeno verbalno (15.70%). Pomenute tri kategorije nose preko 90% uzorka. Emocionalno nasilje je zastupljeno u 5.79% slučajeva, seksualno u 2.48%, a socijalno u 0.83%.

U daljem toku teksta, u tabeli 13, biće prikazano to ko su najčešći zlostavljači, a ko najčešće žrtve vršnjačkog nasilja u odnosu na polne razlike. Time će biti odgovoreno na hipotezu broj 4.

Tabela 13 Polne razlike u pogledu broja zlostavljača i žrtvi nasilja

Najčešći zlostavljači	Frekvencije	Procenti (%)
Dječaci	105	86.78
Djevojčice	16	13.22
Najčešće žrtve nasilja	Frekvencije	Procenti (%)
Djevojčice	55	45.45
Dječaci	66	54.55

Kada je u pitanju ispitivanje najčešćih zlostavljača među vršnjacima u osnovnim školama, postoje izražene polne razlike, na način što se u 86.78% muškarci targetiraju kao zlostavljači, naspram 13.22% žena, čime se hipoteza broj 4 može prihvatiti.

Sa druge strane, kada govorimo o najčešćim žrtvama nasilja, uzorak ispitanika je vrlo heterogen i kategorije nose približne frekvencije. Muškarci i ovdje prednjače kao kategorija, sa 54.55% ispitanika, dok na žene otpada 45.45% uzorka. Zaključuje se da se najveći procenat vršnjačkog nasilja sprovodi na relaciji muško-muško, a zatim muško-žensko.

Tabela 17 Deskriptivna statistika na Skali procjene vršnjačkog nasilja

Tvrdnje	1	2	3	4	5	AS
U odnosu na djevojčice,	15	45	51	6	4	
dječaci su skloniji manifestaciji vršnjačkog nasilja.	(12.40%)	(37.19%)	(42.15%)	(4.96%)	(3.30%)	2.49

Primjetno je da postoji preovladavajuća saglasnost sa stavom da su dječaci skloniji vršnjačkom nasilju u odnosu na djevojčice. Srednja vrijednost iznosi 2.49, a tek 3.30% uzorka se potpuno ne slaže sa ovom konstatacijom, uz 4.96% koji se djelimično ne slažu.

Na osnovu podataka koje smo dobili kroz sprovedenu anketu i skalu, možemo prihvatiti hipotezu kojom se pretpostavlja da na manifestaciju oblika vršnjačkog nasilja utiče pol učenika.

3.5. Priznavanje ispoljavanja verbalnog oblika nasilja

U nastavku teksta, u tabeli 14, biće prikazano to koje tipove nasilja su ispitanici u ovom istraživanju počinili. I u ovom slučaju, ispitanici su imali mogućnost da zaokruže više opcija pa je zbir frekvencija veći od broja ispitanika.

Tabela 14 Frekventnost upotrebljavanja različitih tipova nasilja

Vrste ispoljenog nasilja	Frekvencije
Bez nasilja	52
Verbalno	47
Fizičko	26
Seksualno	3
Emocionalno	4
Socijalno	2
Psihičko	1

Pregledom tabele 14 da se primijetiti da je 52 ispitanika izjavilo da nije počinilo bilo kakav oblik nasilja. Verbalno nasilje je zaokruženo 47 puta, fizičko 26, seksualno 3, emocionalno 4, socijalno 2 puta, a psihičko 1. Moguće je zaključiti da kada se dešava nasilje, čak i iz ugla nasilnika, ono se dominantno prepoznaje i manifestuje kroz verbalni ili fizički oblik.

U nastavku teksta, u tabeli 15, biće prikazana distribucija odgovora na pitanje o tome da li su svi učenici nekada bili nasilni.

Tabela 15 Ispitivanje stava o tome da li su svi učenici nekada bili nasilnici

Svi učenici nekada nasilnici	Frekvencije	Procenti (%)
Da	45	37.19
Ne	76	62.81

Ono što se da primijetiti pregledom tabele 15 jeste da većina učenika vjeruje da nijesu svi učenici makar jednom nasilnici. Konkretno, sa ovim stavom nije saglasno njih 76 što je 62.81% ispitane populacije. Sa druge strane, 45 ispitanika, ili 37.19% uzorka smatra da su svi učenici nekada nasilnici.

U nastavku teksta, u tabeli 16, biće ispitano to da li bi ispitanici bili spremni da priznaju nasilje ako bi ga počinili. Ovim će biti testirana hipoteza 5.

Tabela 16 Ispitivanje spremnosti da se prizna nasilnički čin

Spremnost da se prizna nasilništvo	Frekvencije	Procenti (%)
Da	67	55.37
Ne	54	44.63

Kada je riječ o spremnosti da se prizna počinjeno nasilje, uzorak je skoro pa podijeljen. Njih 67 ili 55.37% jesu spremni da priznaju počinjeno nasilje, na osnovu čega se prethodno postavljena hipoteza može prihvatiti. Sa druge strane, 54 ispitanika ili 44.63% uzorka nijesu spremni da priznaju nasilništvo nakon što bi ga počinili, što je svakako visok procenat, kojisugerije da je počinjenog nasilja više nego što pokazuju istraživački podaci, usljed sklonosti pojedinaca da ga prikrivaju.

U nastavku teksta, u tabeli 17, biće detaljnije prikazani rezultati sa skale procjene, gdje se u petostepenom obliku odgovara na pitanja koja se odnose na različite segmente vršnjačkog nasilja. Odgovor 1 se odnosi na potpunu saglasnost ili veoma visok nivo nasilničkog ponašanja. Odgovor 2 se odnosi na djelimičnu saglasnost ili na umjereno visok nivo nasilničkog ponašanja. Odgovor 3 se odnosi na neutralan stav ili na osrednji nivo nasilničkog ponašanja. Odgovor 4 se odnosi na stav umjerene nesaglasnosti ili nizak nivo nasilničkog ponašanja. Odgovor 5 se odnosi na potpunu nesaglasnost ili nizak (nepostojeći) nivo nasilničkog ponašanja.

U cjelokupnoj analizi treba dodati i to da će pored frekvencija i procenata, biti uključena i srednja vrijednost (AS).

Tabela 17 Deskriptivna statistika na Skali procjene vršnjačkog nasilja

Tvrđnj	1	2	3	4	5	AS
Nasilnici najčešće	7	20	41	38	15	
priznaju da su počinili	(5.78%)	(16.53%)	(33.88%)	(31.40%)	(12.40%)	3.28
verbalni oblik nasilja.						

Kada govorimo o tome da nasilnici najčešće priznaju svoje verbalno činjenje nasilja, srednja vrijednost iznosi 3.28, što je gledano iz ugla prosjeka, neutralan ili stav umjerenog nesaglasja. 33.88% ima onih koji su zaokružili neutralan stav, 5.78% je onih koji se potpuno slažu, a 16.53% onih koji se djelimično slažu. Istraživali smo da li svaki oblik nasilja ostavlja dugotrajne posljedice po žrtvu, srednja vrijednost iznosi 2.33, što je umjereno visok nivo saglasnosti, pri čemu se 27.27% uzorka potpuno slaže sa konstatacijom, a 32.23% djelimično, dok 26.44% zauzima neutralan stav.

Na osnovu podataka koje smo dobili kroz sprovedenu anketu, možemo prihvatiti hipotezu kojom se pretpostavlja da nasilnici najčešće priznaju da su ispoljili verbalni oblik nasilja.

3.6. Analiza i diskusija dobijenih rezultata

U ovom radu bavili smo se pitanjem manifestacije oblika vršnjačkog nasilja u osnovnim školama, konkretno u trećem ciklusu osnovne škole. Odnosno zastupljenošću nasilja i upotrebom različitih oblika kako bi se ono izvršilo.

Da bi dobili odgovor na ova pitanja morali smo konkretizovati hipoteze na osnovu kojih ćemo, dobiti željene informacije. Samim tim kod glavne hipoteze bavili smo se pitanjem zastupljenosti fizičkog i verbalnog oblika, kao mogućih najzastupljenijih. Koz podatke do kojih smo došli direktno smo potvrdili datu pretpostavku, pri čemu smo dobili odgovor na zadatu glavnu hipotezu. Pored ovog pitanja zanimali su nas i drugi odgovori pa smo pored zadate glavne hipoteze postavili

i sporedne hipoteze sa ciljam da dođemo do nekih složenijih i detaljnijih informacija vezanih za ovu temu.

Prvom hipotezom željeli smo da saznamo koji je konkretno od ova dva oblika iz glavne hipoteze zastupljeniji, pri čemu smo došli do informacije da se radi o fizičkom obliku, čime smo potvrdili prvu hipotezu. Na osnovu potvrđene ove hipoteze možemo zaključiti da djeca prilikom ispoljavanja nasilničkog ponašanja, koriste različite oblike fizičkog kontakta u povređivanju žrtve. Kada smo saznali koji je to oblik koji je najzastupljeniji, željeli smo da saznamo gdje se najčešće održava njegova manifestacija, odnosno koji je to prostor na kome nasilnik najčešće pribjegava da upotrijebi ovaj oblik nasilja. Naša pretpostavka bila je da je riječ o školskom dvorištu, istraživajući ovu pretpostavku kroz anketu i skalu procjene došli smo do podataka koji potvrđuje našu hipotezu, odnosno da nasilnici prilikom nasilničkog ponašanja koriste dvorište kao najčešće mjesto za ispoljavanje oblika vršnjačkog nasilja.

Kroz istraživanje željeli smo da utvrdimo da li i koliko su djeca informisana o tome, koji oblici vršnjačkog nasilja postoje i da li znaju da ih prepoznaju, pri čemu smo se vodili pretpostavkom da djeca iz ruralnih sredina nisu dovoljno informisana o oblicima vršnjačkog nasilja. Kroz istraživanje smo odbacili ovu pretpostavku, jer smo dobili informacije koje nam govore drugačije, odnosno da djeca iz ruralne sredine prepoznaju oblike vršnjačkog nasilja. Kod četvrte hipoteze željeli smo da ustanovimo na koji način pol utiče na manifestaciju oblika vršnjačkog nasilja i ustanovili smo, da utiče odnosno potvrdili smo zadatu hipotezu i ustanovi da npr. dječaci pribjegavaju da prilikom nasilničkog ponašanja fizički napadnu žrtvu odnosno, koriste fizički oblik vršnjačkog nasilja. Takođe kroz rad smo željeli da utvrdimo da li će učenici priznati da su ispoljili neki oblik nasilja, sa pretpostavkom da bi najčešće priznali ispoljavanje verbalnog oblika nasilja. Kroz rad došli smo do saznanja, da bi učenici najčešće priznali ispoljavanje verbalnog oblika nasilja i potvrdili petu zadatu hipotezu.

Zaključak

Cilj našeg istraživanja bio je da ispitamo na koji način se manifestuje vršnjačko nasilje kojem su učenici izloženi u trećem ciklusu osnovne škole, odnosno koji su to najzastupljeniji oblici vršnjačkog nasilja kojem su djeca izložena tokom pohađanja škole u trećem ciklusu. Da bi došli do odgovora na zadati cilj morali smo, prije svega, da se detaljnije pozabavimo teorijskim dijelom objašnjenja ovog problema, pa smo kroz taj dio govorili kako o oblicima nasilja, tako i o drugim pitanjima, kao što su preventivne metode, i tome slično. Sve ovo je rađeno u cilju da se pronađu adekvatni odgovori na zadate hipoteze. Naime, kroz rad htjeli smo da utvrdimo koliko, koji i na koji način se određeni oblici vršnjačkog nasilja manifestuju, a odgovorom na ova pitanja ostvarićemo mogućnost za pronalaženjem rješenja.

Rad se sastoji od tri hronološki povezana dijela, gdje u prvom imamo teorijski dio, odnosno upoznavanje sa datom temom, u drugom dijelu imamo metodološki, odnosno istraživački dio u kome smo detaljno izveli istraživački tok po kome će se izvršiti istraživanja, dok se treći dio odnosi na statističko predstavljanje podataka, gdje smo prikazali sve podatke koje smo dobili na osnovu istraživanja, pri čemu smo prihvatili ili opovrgnuli zadate hipoteze iz metodološkog dijela. Naime, na osnovu ovih podataka mogli smo zaključiti da su oblici vršnjačkog nasilja veoma zastupljeni u školama u kojima smo sproveli istraživanje, odnosno da u trećem ciklusu u ovim osnovnim školama imamo veoma veliki procenat nasilja, čak 75,21% učenika tvrdi da nasilje u školi postoji. Ovakav podatak govori nam o tome da je veliki broj nasilnika među djecom, samim tim i velika mogućnost da se za izvršavanje istog koristi i veliki broj različitih oblika vršnjačkog nasilja. Prema podacima do kojih smo mi došli putem našeg istraživanja, došli smo do saznanja da se je u ovim školama najzastupljeniji oblik vršnjačkog nasilja verbalni, pri čemu je fizički na drugom smjestu, a psihički na trećem.

Na osnovu ovih podataka mi smo potvrdili našu glavnu hipotezu u kojoj smo pretpostavili da su fizički i verbalni oblik nasilja najzastupljeniji u trećem ciklusu osnovne škole. Pored pitanja o tome koji je oblik najzastupljeniji, bavili smo se i tim gdje se on najčešće manifestuje, čime smo povrdili i našu drugu hipotezu kojom smo pretpostavili da je to upravo školsko dvorište. Kroz naše istraživanje dobili smo i saznanja o tome ko su veće žrtve, a ko veći nasilnici, kao i to koliko djeca

prepoznaju oblike nasilja i da je verbalni oblik nasilja onaj koji bi najčešće priznali, pri čemu je potvrđena i naša posljednja pretpostavka.

Na osnovu svega gore navedenog, možemo sumirati i zaključiti da je nasilje u osnovnim školama veoma zastupljeno, a samim tim imamo raznovrsnu manifestaciju oblika na osnovu kojih se ono izvršava.

Ograničenja u istraživanju

-Ograničenja vezana za temu kojom smo se bavili konkretno su vezana za mali broj istraživanja na ovu temu sprovedenih na teritoriji Crne Gore.

-Jedno od ograničenja tiče se i instrumenata, zbog toga što ispitanici mogu biti neiskreni u odgovaranju na postavljena pitanja.

-Još jedno od ograničenja jeste to što je rad fokusiran na teritoriji opštine Nikšić, zbog čega imamo mali uzorak, samim tim zaključke do kojih dođemo kroz istraživanje ne možemo generalizovati za cijelu Crnu Goru.

Preporuke za dalja istraživanja

Mogući prijedlozi za dalja istraživanja jesu istraživanja konkretnih oblika nasilja, načina prevencije i intervencije. Takođe, i istraživanje ove teme u okviru nekog od preostala dva ciklusa u osnovnoj školi. Preporuka za buduće istraživače koji odluče da se bave ovom tematikom jeste da se fokusiraju na proučavanje manifestacije određenog oblika vršnjačkog nasilja.

Takođe, mogli bi da se fokusiraju na način prevencije oblika vršnjačkog nasilja. Pored toga, mogu obraditi i temu vezanu za faktore ili uzroke pojave vršnjačkog nasilja.

Još jedna od preporuka jeste da se pored osnovne škole istraživači mogu opredijeliti za istraživanje i u srednjoj školi, jer su učenici češće na tom uzrastu skloniji da ispoljavaju određene oblike vršnjačkog nasilja. Najčešći razlog za to su stanje adolescencije, nagle promjene u fizičkom, psihičkom i hormonalnom razvoju djece, pri čemu se javljaju i razni nagoni za ispoljavanje određenog oblika nasilja.

Literatura

1. Ajdaković, M. Rajhvajn-Bulat, L. i Sladović-Franz, B. (2008). Agresivno i prosocijalno ponašanje djece u dječijim domovima. *Ljetopis socijalnog rada*. Vol. 15, br.2. str. 185-213.
2. Bazić, M. Bazić, A. (2017). Anketiranje kao tehnika ispitivanja i njene primena u istraživanju komunikacijskih procesa. *Megatrend revija*. Vol, 14, br. 3 str. 61-76
3. Bazić, B. (2013). Fenomen vršnjačkog nasilja i oblici njegovog ispoljavanja. *Baština*. Vol. 10, br. 35. str. 381-394
4. Buljan-Flander, G. (2007). Nasilje među djecom. *Medix*. Vol. X, br 52 str. 90-92.
5. Černi-Obrdalj, E. Rumboldt, M. Beganlić, A. i Šalić, N. (2008). Vrste nasilja među djecom i osjećaj sigurnosti u školama Bosne i Hercegovine. *Društvena istraživanja*. Vol.19, br, 3. str. 562-575.
6. Dimitrinka Lj. Jordanova Peševska. (2023). Izloženost vršnjačkom nasilju i mentalno zdravlje mladih: Uloga socijalne podrške. Doktorska disertacija. Beograd: Filozofski fakultet.
7. Galtung, J. (1990). Cultural violence. *Journal of peace research*. Vol. 27, br. 3. str. 291-305.
8. Gerlinger, J., & Wo, J. C. (2016). Preventing school bullying: Should schools prioritize an authoritative school discipline approach over security measures? *Journal of School Violence*. Vol. 15, br. 2. str. 133–157.
9. Gazetić, D. (2022). Uzroci, posledice i prevencija vršnjačkog nasilja u školi. Niš
10. IICRD & Child Hub. *Regionalno istraživanje o nasilj nad nekom u školama u jugoistočnoj Evropi*. Preuzeto 04. 04. 2024 sa <https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/Srbija%2C%20izve%C5%A1taj%20na%20srpskom%20jeziku.pdf>
11. Jul, J. (2018). *Agresivnost! Nov i opasan tabu?* Harfa d.o.o. Split.
12. Jovanov, M. Oljača, M. Milovanović, I. (2018). Polne razlike u relacijama između vršnjačkog nasilja i osobina ličnosti kod učenika viših razreda osnovne škole. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*. Vol. XLII, br. 2. str. 323-335

13. Kekez, A. i Bilić, V. (2015). Zašto dobra djeca rade loše stvari: Uloga moralnog odstupanja u različitom angažmanu djece u vršnjačkom nasilju. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*. Vol. LXI, br.2. str. 47-64.
14. Kuka, M. (2008). *Metodologija pedagoških istraživanja*. Bitola
15. Kešetović, Ž., Šekarić, N. i Lipovac, M. (2018). *Video nadzor kao mera situacione prevencije u obrazovno-vaspitnim ustanovama*. U: Bezbednost u obrazovno-vaspitnim ustanovama i video-nadzor. Fakultet bezbednosti. Beograd.
16. Kodžopeljić, J. Smederevac, S. i Čolović, P. (2010). Razlike u učestalosti i oblicima nasilničkog ponašanja između učenika osnovnih i srednjih škola. *Primjenjena psihologija*. Vol.3, br. 4. str. 289-304.
17. Krulj, R., Stojanović, S., i Drašković, J. K. (2007). *Uvod u metodologiju pedagoških istraživanja sa statistikom*. Učiteljski fakultet, Vranje.
18. Krušević, Z. i Melša, M. (2017). Agresivnost kod djece i adolescenata, *Socijalna psihijatrija*. Vol. 45, br.2. str. 106-116
19. Lalović, Z. (2023). *Nasilje u školama. Istraživanje zastupljenosti i pojavnih oblika nasilja u školama u Crnoj Gori tokom 2022/23.školske godine*. Preuzeto 06.03.2024 sa https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://wapi.gov.me/download/c46caea9-074f-44e6-b414-6be77f29ea3c%3Fversion%3D1.0&ved=2ahUKEwj3kI-Rot6EAxVLg_0HHbQXAzEQFnoECA8QAQ&usg=AOvVaw07QTyR2Hd8kqbIH0o5d6m6.
20. Lee, C. (2004). *Preventing Bullying in Schools: A Guide for Teachers & Other Professionals*. Paul Chapman Publishing. London.
21. Limber, S. P. (2004). *Implementation of the Olweus Bullying Prevention Program in American Schools: Lessons Learned from the Field*. In D. L. Espelage & S. M. Swearer (Eds.), *Bullying in American schools: A social-ecological perspective on prevention and intervention*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers. str. 351–363
22. Lowenstein, F. L. (2002). *Bullying: Recent research into the causes, diagnosis and treatment*. In Elliott, M. *Bullying- A practical guide to coping for schools*. Person Education. London. str. 281-302.

23. Macanović, N. Petrović, J. (2015) . *Prevenција vršnjačkog nasilja u osnovnim školama “ Vratimo drugarstvo u razrede”*. Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci, Banja Luka.
24. Mandić, P. (2004). *Metodologija naučnog rada. Akademija nauka i umjetnosti republike Srpske*. Banja Luka.
25. Marković, M. (2020). *Vršnjačko nasilje u školama*. Filozofski fakultet u Nišu. Niš.
26. Marušić, I. i Pavin- Ivanec, T. (2007). Praćenje vršnjačkog nasilja u osnovnim školama: spolne razlike u učestalosti i vrstama nasilnog ponašanja. *Ljetopis socijalnog rada*. Vol. 15, br.1. str. 5-19.
27. Meheljić, B. (2013). *Istraživanje- Koliko djeca i mladi znaju o nasilju!* Fondacija Cure. Sarajevo.
28. Merdović, B. (2022). Oblici i karakteristike interpersonalnog nasilja. *Kultura polisa*. Vol. 19, br. 2. str. 55-88.
29. Mihić, J i sar. (2023). *Istraživanje o vršnjačkom nasilju na reprezentativnom uzorku osnovnih i srednjih škola kojima je osnivač grad Zagreb*. Preuzeto 06. 03. 2024 sa <https://www.zagreb.hr/predstavljani-rezultati-istrazivanja-o-vrsnjackom-/193047>.
30. Milosavljević, M. (1998). *Nasilje nad djecom*. Fakultet političkih nauka u Beogradu. Beograd.
31. Nedimović, T. (2010). *Vršnjačko nasilje u školama: pojavni oblici, učestalost i faktori rizika*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Filozofski fakultet.
32. Ninčić, Ž. (2022). Vršnjačko nasilje kao oblik socijalne destrukcije. *Kultura polisa*. Vol. 19, br. str. 201-222.
33. Noll, K. i Carter, J. (2005). *Obuzdaj svog nasilnika: dječja verzija bestselera „Nasty people“*. Zagreb. Slovo.
34. Olweus, D. (1993). *Bullying at school. What we know and what we can do*. Oxford. Blackwell.
35. Olweus, D. (1996). *Nasilništvo u školi*. Educa. Zagreb.
36. Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi- što znamo i što možemo učiniti*. Školska knjiga. Zagreb
37. Popadić, D. (2009). *Nasilje u školama*. Institut za psihologiju. Beograd.

38. Popadić, D. i Plut, D. (2007). Nasilje u osnovnim školama. *Psihologija*. Vol. 40, br. 2. str. 309-328.
39. Popadić, D. i Plut, D. i Pavlović, Z. (2014). *Nasilje u školama u Srbiji- Analiza stanja od 2006. do 2013.godine*. Institut za psihologiju. Beograd. str. 67-88.
40. Popović Ćorić, B. (2012). Vezanost za školu kod učenika koji imaju različite uloge u vršnjačkom nasilju. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*. Vol. 11, br. 4. str. 547-564.
41. Pužić, S. Baranović, B. i Doolan, K. (2011). Školska klima i sukobi u školi. *Sociologija i prostor*. Vol. 49, br. 3. str. 355-358
42. Sušac, N., Rimac, I. i Ajduković, M. (2016). Učestalost vršnjačkog nasilja s obzirom na obilježja adolescenata i doživljeno nasilje u obitelji. *Psihologijske teme*. Vol. 25, br. 2. str. 197-221.
43. Unicef. (2013). *Nasilje nad djecom u Crnoj Gori, istraživanje o znanju stavovima i ponašanju*. Preuzeto 17.03. 2024 sa <https://www.unicef.org/montenegro/nasilje-nad-djecom>
44. Unicef. (2017). *Vršnjačko nasilje*. Preuzeto 15. 09. 2024 sa https://www.unicef.org/montenegro/sites/unicef.org.montenegro/files/2019-02/KAP_Violence_2016_MNE_final_web%20%282%29.pdf
45. Unicef. (2017). *Nasilje prema deci u Srbiji, determinante, faktori i intervencije*. Preuzeto 04. 04. 2024 sa https://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wpcontent/uploads/2017/09/Nasilje_prema_deci_u_Srbiji_Nacionalni_izvestaj.pdf.
46. Vuković, M. i Štrbac, N. (2019). *Metodologija naučnih istraživanja*. Tehnički fakultet u Boru Univerziteta u Beogradu. Bor.
47. Zloković, J. (2004). Nasilje među vršnjacima-problem obitelji, škole i društva. *Pedagogijka istraživanja*. Vol, 1, br. 2 str. 207-219.
48. Žunić-Cicvarić, J. Cicvrić, R. (2009). *Nasilje u školi*. Užički centar za prava deteta. Užice.

Prilozi

Prilog br. 1 – Anketni upitnik

Anketni upitnik

Poštovani učenici,

U toku je istraživanje o manifestaciji (oblika) vršnjačkog nasilja kod učenika trećeg ciklusa osnovne škole.

Pred vama se nalazi anketni upitnik zatvorenog tipa, gdje svako pitanje ima nekoliko ponuđenih odgovora, pri čemu je vaš zadatak da zaokružite tvrdnju koja je po vama ona sa kojom ste najviše saglasni. Ukoliko vam određena pitanja nisu jasna tu smo da vam ih približimo ili objasnimo, pa vas zato molimo da na svako pitanje date odgovor.

Popunjavanje upitnika je anonimno, a shodno tome vas molimo da upitnik ne potpisujete imenom i prezimenom.

Hvala vam na izdvojenom vremenu i trudu u popunjavanju ovog anketnog upitnika, koji nam je od krucijalnog značaja za ovo istraživanje.

Pol: a) Muški b) Ženski

Razred: _____

Naziv škole: _____

1. Da li misliš da u školi postoji vršnjačko nasilje?

a) DA b) NE

2. Da li si nekada bio/la zlostavljan/na od strane vršnjaka?

a) DA b) NE

3. Koji od navedenih oblika vršnjačkog nasilja si pretrpio/la?

- a) verbalni (ogovaranje, ruganje, vrijeđanje, psovanje...)
- b) fizički (udaranje, guranje, štipanje...)
- c) seksualni (prisiljavanje na seksualne radnje van moje volje)
- d) emocionalni (povređivali su te namjerno kako bi plakala i bio/la tužan/a)
- e) socijalni (isključivali su te iz grupe ili govorili neistine)
- f) psihički (proganjanje, psihičko uznemiravanje...)

4. Koji oblik vršnjačkog nasilja mislite da je najzastupljeniji u vašoj školi?

- a) fizički
- b) emocionalni
- c) seksualni
- d) verbalni
- e) psihički
- f) socijalni

5. Smatraš li da su verbalni i fizički oblik nasilja najzastupljeniji u tvojoj školi?

- a) DA b) NE

6. Da li se osjećate bezbjedno u školi?

- a) DA b) NE

7. Na kom mjestu se po Vašem mišljenju najčešće događa vršnjačko nasilje?

- a) školski WC
- b) školsko dvorište

- c) školski hodnik i stepenište
- d) na putu od kuće do škole
- e) učionica

8.Smatrate li da nasilnik bira mjesto gdje ce počiniti nasilje?

- a) DA b) NE

9. Na kojem od ponuđenih mjesta nasilnik ne bi izvršio nasilje?

- a) školski WC
- b) školsko dvorište
- c) školski hodnik i stepenište
- d) na putu od kuće do škole
- e) učionica
- f) bi na svim ponuđenim mjestima

10. Mjesto gdje živite je?

- a) selo b) grad

11. Da li prepoznaješ sve oblike vršnjačkog nasilja?

- a) Prepoznajem
- b) Ne prepoznajem
- c) Prepoznajem nekoliko
- d) Prepoznajem većinu

12. Da li smatraš da si dovoljno informisan o svim oblicima nasilja?

- a) DA
- b) NE
- c) Djelimično
- d) Upotpunosti
- e) Prosječno

13. Šta smatraš da je nasilje?

- a) šamar
- b) guranje
- c) udaranje
- d) ruganje
- e) ogovaranje
- f) pričanje neistine o nekome
- g) proganjanje
- h) prijetnja
- i) sve navedeno
- j) ništa od navedenog

14. Dječaci najčešće pribjegavaju upražnjavanju kog oblika vršnjačkog nasilja?

Zaokružite jedan od ponuđenih odgovora.

- a) fizičko (udaranje, guranje, štipanje...)
- b) psihičko (psihičko uznemiravanje, proganjanje...)

- c) seksualno (prisiljava druge na seksualne aktivnosti van njihove volje)
- d) emocionalno (namjerno povređuje osobu kako bi ona plakala, bila tužna...)
- e) verbalno (psovanje, govori ružne riječi, uvrede, ruganja...)
- f) socijalno (širenje laži, isključivanje iz grupe...)

15. Da li su nasilnici češće dječaci ili djevojčice?

- a) Dječaci
- b) Djevojčice

16. Ko su češće žrtve vršnjačkog nasilja

- A) Djevojčice
- B) Dječaci

17. Da li si upotrebio/la neki od ovih oblika vršnjačkog nasilja?

- a) verbalni (ogovaranje, ruganje, vređanje, psovanje)
- b) fizički (udaranje, guranje, štipanje)
- c) seksualni (prisiljavanje drugih na seksualne radnje van njihove volje)
- d) emocionalni (povređivao/la si namjerno osobu kao bi plakala i bila tužna)
- e) socijalni (isključio/la si nekog iz grupe ili nisi rekao/la o nekom istinu)
- f) psihički (proganjanje, psihičko uznemiravanje)

18. Smatraš li da su svi učenici nekada bili nasilni?

- a) DA b) NE

19. Da li bi priznao/la da si nekada bio/la nasilan/a prema vršnjaku?

- a) DA b) NE

Prilog br. 2- Skala procjene

Skala procjene

Poštovani učenici,

U toku je istraživanje o manifestaciji (oblika) vršnjačkog nasilja kod učenika trećeg ciklusa osnovne škole.

Pred vama se nalazi skala procjene, svako pitanje ima nekoliko ponuđenih odgovora, pri čemu je vaš zadatak da zaokružite tvrdnju koja je po vama ona sa kojom ste najviše saglasni. Ukoliko vam određena pitanja nijesu jasna, tu smo da vam ih približimo ili objasnimo, pa vas zato molimo da na svako pitanje date odgovor.

Popunjavanje skale procjene je anonimno, i zato vas molimo da skalu ne potpisujete imenom i prezimenom.

Hvala vam na izdvojenom vremenu i trudu u popunjavanju skale procjene, koji nam je od krucijalnog značaja za ovo istraživanje.

Pol: a) Muški b) Ženski

Razred: _____

Naziv škole: _____

1. U kojoj mjeri se oblici vršnjačkog nasilja manifestuju

2.	2.	3.	4.	5.
Veoma velikoj	Velikoj	Srednjoj	Niskoj	Veoma niskoj

2. Da li se slažeš da je svaki vršnjak iz tvog odjeljenja bar jednom bio izložen nekom obliku vršnjačkog nasilja?

1.	2.	3.	4.	5.
Apsolutno se slažem	Slažem se	Nisam siguran/a	Ne slažem se	Apsolutno se ne slažem

3. Da li smatraš da su djeca iz tvoje škole najčešće žrtve emocionalnog i fizickog oblika nasilja?

1.	2.	3.	4.	5.
Apsolutno se slažem	Slažem se	Nisam siguran/a	Ne slažem se	Apsolutno se ne slažem

4. Da li se slažete sa tvrdnjom da se oblici vršnjačkog nasilja najčešće manifestuju u školskom dvoristu?

1.	2.	3.	4.	5.
Apsolutno se slažem	Slažem se	Nisam siguran/a	Ne slažem se	Apsolutno se ne slažem

5. Da li smatrate da djeca iz ruralne sredine ne prepoznaju sve oblike vršnjačkog nasilja?

1.	2.	3.	4.	5.
Apsolutno se slažem	Slažem se	Nisam siguran/a	Ne slažem se	Apsolutno se ne slažem

6. Da li se slažete da su sa konstatacijom dasu dječaci skloniji manifestaciji vršnjačkog nasilja?

1.	2.	3.	4.	5.
Apsolutno se slažem	Slažem se	Nisam siguran/a	Ne slažem se	Apsolutno se ne slažem

7. Da li se slažete sa tvrdnjom da nasilnici najčešće priznaju da su počinili verbalni oblik nasilja?

1.	2.	3.	4.	5.
Apsolutno se slažem	Slažem se	Nisam siguran/a	Ne slažem se	Apsolutno se ne slažem

8. Da li se se slažeš sa tvrdnjom da bi djeca više trebala da se informišu o oblicima vršnjačkog nasilja?

1.	2.	3.	4.	5.
Apsolutno se slažem	Slažem se	Nisam siguran/a	Ne slažem se	Apsolutno se ne slažem

9. Da li se slažeš sa tvrdnjom da svaki oblik vršnjačkog nasilja pravi velike i trajne posljedice po žrtvu?

1.	2.	3.	4.	5.
Apsolutno se slažem	Slažem se	Nisam siguran/a	Ne slažem se	Apsolutno se ne slažem

Prilog br. 3- Odobrenje ministarstva prosvjete, nauke i inovacije za istraživački rad

	Crna Gora Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija	Adresa: Vaka Đurovića b.b. 81000 Podgorica, Crna Gora tel: +382 20 410 100 fax: +382 20 410 101 www.gov.me/mps
---	--	--

Broj: 04/2-06-603/24-3473/4
Podgorica, 31. maj 2024. godina

Dragana Čeranić Pljevlja
Ulica „Đurđevdanska 33“

Uvažena gospođo Čeranić

Povodom Vašeg obraćanja Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija molbom za saglasnost za realizaciju istraživanja za potrebe izrade master rada pod nazivom „Manifestacija (oblik) vršnjačkog nasilja u trećem ciklusu osnovne škole“, namijenjenog učenicima u: JU Osnovna škola „Luka Simonović“, JU Osnovna škola „Mileva Lajović - Lalatović“ i JU Osnovna škola „Olga Golović“, Nikšić, obratili smo se Zavodu za školstvo koji je nakon razmatranja dokumentacije dao pozitivno mišljenje za realizaciju. Cijeneći značaj i aktivnosti ovog istraživanja, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija je saglasno da se navedeno istraživanje realizuje.

U saradnji sa direktorima ustanova aktivnosti treba realizovati tako da ne utiču na redovno odvijanje obrazovno-vaspitnog procesa.

Prilog: Mišljenje Zavoda za školstvo br. 02/3-041/24-992/2, od 30. maja 2024. godine.

S poštovanjem,

MINISTARKA
Prof. dr Anđela JAKŠIĆ-STOJANOVIĆ
Anđela Jurić-Stojanović

Pisarnica - Ministarstvo Prosvjete, Nauke
i Inovacija

Prejeto: 30.05.2024.				
Org. jed.	Op. pos. i usl.	Redov. broj	Prilog	Vrijednost
04/2	06	603/24	3473/3	

Crna Gora

Zavod za školstvo

Adresa: Vaka Đurovića b.b.
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: +382 20 408 901
fax: +382 20 408 927
www.zzs.gov.me

Broj: 02/3-041/24-992/2

Podgorica, 30.05.2024

MINISTARSTVO PROSVJETE, NAUKE I INOVACIJA

- **MINISTARKA Prof. dr Anđela Jakšić-Stojanović** -

Veza: 04/2-06-603/24-3473/2

PREDMET: Mišljenje o istraživanju Dragana Čeranić

Poštovana,

U skladu sa Vašim dopisom br. 04/2-06-603/24-3473/2, kojim se od Zavoda za školstvo traži stručno mišljenje o sprovođenju istraživanja za potrebe izrade master rada na temu "MaNifestacija (oblik) vršnjačkog nasilja u trećem ciklusu osnovne škole", namijenjenog učenicima u JU OŠ "Luka Simonović", JU OŠ "Mileva Lajović-Lalatović" i JU OŠ "Olga Golović" u Nikšiću, navodimo sledeće:

Koleginica Čeranić je dostavila kompletnu dokumentaciju. Na osnovu njene analize smatramo da je istraživanje u metodološkom smislu korektno koncipirano. Instrument je konstruisan za potrebe izrade ovog rada i biće primijenjen u trećem ciklusu u gore pomenutim osnovnim školama. Cilj istraživanja je da se utvrdi i ispita način i oblici u kojima se manifestuje nasilje među učenicima VII, VIII i IX razreda osnovne škole u Nikšiću na uzorku tri škole. Rezultati istraživanja će biti korisni Zavodu za školstvo da sagledamo ovu pojavu iz ugla rezultata naših istraživanja iz 2023. godine i da kroz upoređivanje tih podataka utvrdimo da li postoji trend ili je pojava u pitanju.

Zavod za školstvo predlaže Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija da odobri realizaciju istraživanja kandidatkinje Dragane Čeranić.

Srdačan pozdrav,

Prilog:

Dostavljeno: Radoje Novović

Kontakt osoba: Radoje Novović

tel: 067 527 085

email: radoje.novovic@zzs.gov.me

DIREKTORICA

Rada Hodžić